

Katedra: Katedra pedagogiky a psychologie

Studijní program: Učitelství pro druhý stupeň ZŠ

Studijní obor ČJ - OV

Problematika kázně na druhém stupni základní školy

Problems of discipline in secondary schools

Diplomová práce: 09–FP–KPP– 64

Autor:

Mišaniková Lucie

Podpis:

Vedoucí práce: PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
83	8	0	6	20	1

V Liberci dne: 24.4. 2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra pedagogiky a psychologie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant): Lucie Mišaniková
adresa: Sluneční 434, Hostinné 54371
studijní obor (kombinace): Učitelství pro druhý stupeň ZŠ, aprobace ČJ - OV
Název DP: **Problematika kázně na druhém stupni základní školy**
Název DP v angličtině: Problems of discipline in secondary schools.
Vedoucí práce: PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.
Konzultant:
Termín odevzdání: květen 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 27.11.2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (diplomant): MISANIKOVÁ LUCIE

Datum: 3.1.2010

Podpis: Mišaniková

Název DP:	PROBLEMATIKA KÁZNĚ NA DRUHÉM STUPNI ZÁKLADNÍ ŠKOLY
Vedoucí práce:	PaedDr. Jitka Jursová, Ph.D.
Cíl:	Na základě rozhovoru s učiteli a vlastního pozorování v hodině zjistit, jaké jsou příčiny nekázně v současné škole, důsledky neukázněného chování ve výuce a možnosti (metody), jež učitelé využívají ke zvládnutí kázně při řízené výukové činnosti.
Požadavky:	1) Prostudovat příslušnou odbornou literaturu a další zdroje informací. 2) Formulovat výzkumný problém a vytvořit vhodný výzkumný nástroj. 3) Zrealizovat a vyhodnotit výzkum.
Metody:	Kombinace metod kvantitativního a kvalitativního výzkumu : - pozorování - dotazování - řízený strukturovaný rozhovor s učiteli, dotazník.
Literatura:	BENDL, Stanislav. Jak předcházet nekázni, aneb, Kázeňské prostředky. Praha : ISV, 2004. 208 s. ISBN 80-86642-14-3. BENDL, Stanislav. Ukázněná třída, aneb, Kázeňské minimum pro učitele. Praha : Triton, 2005. 298 s. ISBN 80-7254-624-4. ROTTEROVÁ, Božena. Kázeň a problematika jejího utváření. Praha : Univerzita Karlova, 1973. 150 s. CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha : Grada, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369. ORÁK, František, CHRÁSKA, Miroslav. Úvod do metodologie pedagogického výzkumu. Praha : SPN, 1989. 169 s.

Čestné prohlášení

Název práce: Problematika kázně na druhém stupni základní školy
Jméno a příjmení autora: Lucie Mišaniková
Osobní číslo: P06100138

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne 22.3.2012

Lucie Mišaniková

V úvodu diplomové práce chci vyjádřit dík lidem, kteří mi pomohli při mém studiu na Technické univerzitě v Liberci.

Chtěla bych poděkovat Fakultě přírodovědně – humanitní a pedagogické za umožnění studia, za poskytnutí množství teoretických, ale i praktických vědomostí a zkušeností. Děkuji Vám – pedagogům, kteří jste nám ochotně předávali své znalosti, a je nutné dodat, že to s námi někdy nebylo jednoduché. I přes tuto skutečnost jste se k nám chovali jako k lidem. Chápali jste, že při závěrečných testech nebo zkouškách můžeme dělat chyby a poskytovali jste nám náhradní termíny, popřípadě konzultace. Větší dík patří vedoucí diplomové práce, a to paní doktorce Jitce Jursové, bez které by práce nemohla vzniknout. Děkuji Vám za Váš vstřícný přístup, nápady, připomínky a konzultace.

Největší dík patří mé rodině, která mě během studia podporovala nejen finančně, ale i psychicky. Bez pocitu domova a důvěry v mou osobu by mé studium nebylo úspěšné. Jmenovitě děkuji mé matce Ivaně Mišanikové, otci Michalu Mišanikovi a bratrovi Michalu Mišanikovi za jejich trpělivost, a to hlavně během zkouškových období, za jejich péči i slova, kterých si moc vážím.

V neposlední řadě velmi děkuji panu Bohuslavovi Bernardovi a jeho paní Radce Bernardové za jejich podporu v období mého studia, neboť bez jejich pomoci bych byla nucena, kvůli rodinné situaci, ukončit studium v prvním akademickém roce. Nejde jen o finanční podporu, ale i důvěru v mé schopnosti a v to, že jsem schopná TUL zvládnout. Málokdo v současné době nabídne pomocnou ruku neznámému člověku. Ze začátku jsem právě já pro ně byla velkou neznámou a i tak mně i mé rodině pomohli. Patří Vám dík, který nejde vyjádřit na pár řádcích.

Každý člověk se během svého života setká s velkým množstvím lidí, kteří ho žádným způsobem nezasáhnou, nezapůsobí na něj a projdou kolem něho bez většího zájmu. I já jsem se s těmito lidmi setkala a potkávám stále, to je přirozené. Stačí zajít do Tesca na nákup nebo si sednout v parku. Dále se člověk setká s druhou skupinou lidí. S lidmi, kteří jsou pro něj výjimeční. Během dospívání jsem narazila na několik takto výjimečných lidí, kterých si budu vážit do konce života. Tito lidé jsou uvedeni v poděkování a právě jim bych chtěla věnovat svou diplomovou práci, protože bez nich – Vás bych nežila, nestudovala a nebyla bych takovou osobou, kterou díky Vám jsem.

Moc Vám všem děkuji

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou kázně na druhém stupni základní školy. V teoretické části jsou rozebrány základní okruhy, které se této problematice týkají. Zabývala jsem se v ní kázní, nekázní, příčinami nekázně a jejími projevy. Stručně jsem nastínila její důsledky.

V praktické části jsem zjišťovala, jak učitelé interpretují nekázeň, jak často se s ní setkávají a jaké prostředky využívají k ovlivňování nežádoucího chování. Dané výsledky dokazují to, že každý pedagog se během svého zaměstnání s nekázní setkává a musí ji řešit.

Klíčová slova:

Problematika kázně, příčiny, projevy.

This thesis deals with discipline in secondary schools. The theoretical part deals with basic issues which relate to this issue. I have dealt with in the discipline, insubordination, indiscipline causes and its manifestations. I briefly outlined the consequences. In the practical part, I examined how teachers interpret the lack of discipline, how often they meet with her and the means used to influence unwanted behaviors. The results show that each teacher the course of his employment with the lack of discipline encounters and must solve it.

Key words:

The issue of discipline, causes, symptoms.

Key words:

The issue of discipline, causes, symptoms.

OBSAH

ÚVOD

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Škola

2. Definice základních pojmu: kázeň

2.1 Charakteristika pojmu: kázeň

2.1.1 Kázeň ve třídě

2.1.2 Techniky, které pedagog využívá k udržení kázně

2.2 Nekázeň

2.2.1 Faktory ovlivňující nekázeň

2.2.2 Příčiny nekázně

2.2.3 Projevy nekázně

2.2.4 Důsledky nekázně

2.2.5 Prostředky, které učitelé využívají ke zvládnutí nekázně při vyučování, ale i mimo něj

3. Školní klima a jeho vliv na kázeň

3.1 Faktory ovlivňující třídní klima

3.1.1 Žák – spolutvůrce klimatu

3.1.1.1 Vztahy mezi žáky

3.1.2 Učitel – spolutvůrce klimatu

3.1.3 Rodič – spolutvůrce klimatu

3.2 Shrnutí determinantů, které určují třídní klima

4. Školní řád – základní prostředek sloužící k udržení kázeňského chování

4.1 Kázeňské listy

4.1.1 Kázeňský list Základní školy v Rudníku

4.1.2 Kázeňský list Základní školy ve Špindlerově Mlýně

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Charakteristika výzkumného problému, cíl výzkumu

2. Výzkumný soubor

3. Použitá metoda

4. Interpretace získaných údajů

4.1 Analýza získaných údajů

4.2 Shrnutí a využití v praxi

5. Závěr

6. Seznam použité literatury

7. Přílohy

Úvod

Naše společnost je čím dál tím víc konfrontována s různými projevy nežádoucího chování. Graduje agresivita, brutalita mezi lidmi a postupně se snižuje morálka ve společnosti. Tyto negativní jevy vychází z toho, že ve společnosti ubývá dodržování kázně a sebekázeň ztrácí své primární postavení v hodnotovém žebříčku individuů. Nikdo nejsme neomylní, a tudíž si troufnu říct, že každý z nás se někdy provinil vůči nějakému pravidlu, ale kam nyní směřujeme? Stačí se podívat na silnice a řidiče, jež po nich jezdí. Zde je zřetelně vidět, že nám chybí sebekázeň, že se ztrácí důležitost osvojování si pravidel a jejich dodržování.

Snižující se ochota respektovat pravidla však není záležitostí dospělých, ale i dětí.

Kde a kdo však formuje chování dospívajících? Kdo má největší podíl na správné socializaci? Rodina? Škola? Speciální instituce? Když vycházím z tématu mé práce, je jasné, že na formování vztahu k pravidlům, se podílí rodina ve vzájemné interakci se školou. Je však otázkou, do jaké míry je vzájemná interakce dodržována, leckdy rodiče přisuzují škole větší povinnosti, než by to mělo být. Je nutné stále budovat vztah mezi školou a rodinou do té míry, dokud nebude vzájemná spolupráce rovnoměrně rozdělená mezi zúčastněné strany.

Výše zmiňované příklady poukazují na to, že se v naší společnosti nerozvíjí kázeň tak, jak by měla, a proto se touto problematikou začíná zabývat stále více odborníků. Vznikají nové odborné knížky zabývající se kázní nejen ve škole, ale i mimo ni. Doplnují se i starší vydání některých publikací o nové poznatky.

Každý jedinec by měl mít podvědomí o tom, co je správné a co nikoliv. Kázeň se začíná rozvíjet v rodině a postupně se formuluje i ve školní docházce. Kde je však hranice mezi kázní a nekázní?

Po absolvování souvislé praxe jsem na základě rozhovorů s pedagogy zjistila velmi odlišné chápání kázně a projevů nekázně. Bylo mi jasné, že každý z nich chápe kázeň jako určité dodržování norem v hodině, ale i o přestávkách. To měli všichni společné. Ovšem posléze jsem dospěla k názoru, že při vyhodnocování projevů nekázně hraje významnou roli individuální hranice tolerančnosti každého vyučujícího.

Právě to, co jsem zmiňovala výše, se stalo motivem pro vznik této diplomové práce.

Má diplomová práce by měla sloužit jako určitý průřez touto problematikou a právě v tomto duchu je i koncipovaná. **Jejím cílem bylo zjistit a definovat, jaké jsou příčiny nekázně v současné škole, důsledky neukázněného chování ve výuce a možnosti (metody), jež učitelé využívají ke zvládnutí kázně při řízené výukové činnosti.**

Diplomovou práci jsem rozdělila na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části jsem se pokusila stanovit a definovat pojmy, které úzce souvisí s danou problematikou. Charakterizovala jsem v ní kázeň, a to kázeň nejen při vyučování, ale i obecně, zároveň jsem definovala i pojem nekázeň. Volně jsem navázala problematikou příčin nekázně. Sekundárně jsem nastínila její nejčastější projevy a velmi okrajově jsem zmínila důsledky nepřijatelného chování, které navazují na nekázeň a její příčiny.

S problematikou kázně souvisí i školní řád a jeho vytváření, proto jsem věnovala několik stránek i jemu. Zmínila jsem se o problematice vytváření školního řádu, neboť právě do tohoto dokumentu je téma kázně zařazováno. A to je ten dokument, který pedagogovi pomáhá s řešením nežádoucího chování. Právě na něj se může během své pedagogické činnosti odvolávat.

Neopomenula jsem věnovat kapitulu školnímu klimatu a povinnostem žáků, učitelů, ale i rodičů, kteří by měli pedagogům pomáhat s řešením nepřijatelného chování jejich dětí.

Při vytváření teoretické části diplomové práce jsem vytvořila několik hypotéz, jejichž platnost jsem se pokusila v druhé části práce pomocí dotazníků potvrdit, či vyvrátit.

Ve výzkumu jsem se zaměřila na samotnou interpretaci pojmu nekázeň a na její nejčastější projevy na druhém stupni základní školy z pohledu vyučujících. Praktická část diplomové práce tedy shrnuje poznatky, které jsem nasbírala

během pedagogického výzkumu z dotazníků, pozorování a rozhovorů s pedagogickými pracovníky školy.

Diplomová práce je převážně určena pro studenty učitelství, kteří se zabývají podobným tématem, a proto jim může posloužit nejen jako studijní materiál, ale může jim posloužit i jako zdroj informací pro svou vlastní práci.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1.

Škola

Základní škola je veřejná instituce, ve které se plní povinná školní docházka dětí ve věku od šesti nebo s odkladem od sedmi let do patnácti let. Její plnění je ze zákona povinné.

Do vzájemných vztahů v ní vstupují zaměstnanci školy, kteří se podílejí na jejím chodu (například školník, uklízečka, kuchařky...), pedagogové, žáci a jejich rodiče. Přičemž dobrovolná spolupráce rodičů na vzdělávání vlastních dětí a podílení se na životě ve škole, je v současné době pozitivním, žádoucím jevem. Díky této spolupráci vznikají na některých základních školách rodičovské samosprávy, jejichž členové se podílejí na chodu škol a z vlastních financí dotují zájmové kroužky, které jsou v daných školách žákům nabízeny. Jednotlivé kroužky mají různé zaměření. Mohou být orientovaný sportovně (florbal, fotbal, basketbal,...), intelektuálně (kroužek chemie, šachy,...) nebo umělecky (kroužek keramiky, malování,...). Rodiče také mohou zasahovat do samotného chodu škol i jinak, a to svými podněty ohledně jejího vedení, pravidel ve škole, mohou se zapojovat do zvelebování blízkého okolí školy, spolupracovat na možných karnevalech nebo mohou spoluorganizovat sportovní soutěže.

Pokud budeme hovořit o přímé výuce, navzájem v ní spolupracují učitelé s žáky, kteří se snaží splnit výchovně – vzdělávací cíl. Aby byl výchovně – vzdělávací cíl účinný, je nutné, aby si ho pedagog promyslel před příchodem do třídy a zároveň by měl být v ní splněn. K jeho splnění je nutné, aby ve třídě vládlo příjemné klima podpořené kázní a ochotou žáků spolupracovat s učitelem při hodině.

Základní škola navazuje na výchovu v rodině, navazuje na pravidla obecné kázně, které si žák rozvíjí v prostředí jemu nejbližším a rozvíjí u něj školní kázeň, která by měla, v konečném důsledku, rozvinou žákovu sebekázeň.

Na navazujícím studiu už žáci plně pracují se sebekázní, protože jim málokdo přesně diktuje, co si mají a nemají psát. Také se opouští od čtení školního řádu, neboť se má za to, že žáci si školní řád osvojili během povinné školní docházky.

Už jen z tohoto pohledu je po rodině základní škola nejdůležitějším orgánem, který vytváří prostor pro vytvoření vlastního já. Pomáhá žákům přejít ze statusu dětí do statusu dospívajících až dospělých. V neposlední řadě je pomocníkem pro správnou kodifikaci norem a adekvátní socializaci.

Je jí tedy přisuzována například funkce výchovná, integrující, kompenzující (kompenzace nepříznivé rodinné výchovy), vzdělávací, kvalifikační, selekční, ale i socializační, přičemž právě tyto funkce se dotýkají i otázek kázně (Ondráček, 2003, s. 14).

Podle Uhra (Uher, 1924, s. 12) má škola plnit z hlediska kázně dvojí úkol:

1. Má působit negativně, či-li bránit zlým vlivům, které se výchově, tedy i kázni stavějí v cestu, vykořeňovat zlé návyky a potlačovat moc prostředí, jehož je dítě produktem.
2. Na druhé straně má působit pozitivně, či-li vštěpovat ctnosti, které vedou k ukáznění žáka, aby se z počátku podřizoval vnější kázni, později by pak měl ovládat své chování vlastní vůlí, dnes bychom použili sousloví vlastní sebekázní.

2.

Definice základních pojmů

2.1 Kázeň

Kázně je pojem, pod kterým si každý jedinec představí něco odlišného, ale v zásadě mu rozumíme všichni. Existuje tolik definic kázně, kolik autorů se jí věnovalo, avšak společné mají dva základní rysy, a to normu a dodržování.

Jak uvádí Bendl (Bendl, 2001, s. 105), kázeň můžeme třídit podle celé řady hledisek:

1. V případě kategorizování kázně podle typu instituce můžeme hovořit o kázni církevní, školní, státní, sportovní, vojenské, dopravní, nemocniční.
2. Kázeň můžeme dělit i podle způsobů prosazování norem. Podle tohoto způsobu lze mluvit o kázni laskavé, mírné, přísné, hrubé, tvrdé či tuhé.
3. Podle míry ztotožnění lze hovořit o kázni vnitřní, vnější, vynucené či dobrovolné.

Obecně lze však říci, že kázeň existuje pouze jedna, neboť vždy spočívá v podřízení se normě. Toto podřízení je společným jmenovatelem všech dílčích kázní, které se utvářejí na všechny oblasti, kde lidé spolu žijí, neboť každé lidské chování, jednání, ale i činnost, kterou člověk provádí, je primárně nejvíce ovlivňované podmínkami, v nichž probíhá. Proto můžeme mluvit o kázni nemocniční nebo školní. Obě si jsou společné základním rysem, a to dodržováním norem, ale zároveň se liší ve výčtu pravidel typické pro danou oblast (Bendl, 2011, s. 27).

Školní kázeň lze charakterizovat jako vědomé dodržování školního řádu a pravidel (pokynů) stanovených učiteli a zaměstnanci školy (Bendl, 2001, s. 121).

Samotný pedagog nemůže v hodině budovat školní kázeň, pokud si děti určitou míru zodpovědnosti za své chování a respektování norem nepřinesou z domova. Neboť bez kázně, která se formuluje v rodině, nemůže existovat ta školní. Učitel může chování žáků pouze korigovat, prohlubovat jejich znalosti o pravidlech,

nikoliv je budovat. To náleží rodině. Z tohoto důvodu je nejdůležitější součástí osvojování si společensky žádoucího chování rodina. Tato primární sociální skupina, která dítě postupně socializuje a upevňuje v něm správné vzorce chování, učí budoucího žáka kázni. Žáci, kteří nastoupí do první třídy, přichází do školy s ochotou podřídit se pravidlům, chápat jejich smysl a jsou schopní vlastního sebeovládání.

Je jasné, že toto většinou platí u dítěte, které vyrůstá v rodině, která klade důraz na to, aby od útlého věku dodržovalo určitá rodinná pravidla (například pravidelné vynášení odpadků, péče o domácí zvířata, návraty domů v domluvenou hodinu, apod.), postupně u něj budovala podvědomí o existujících společenských pravidlech, normách a následně ho učila jejich dodržování (například upozorněním na porušení pravidla, udělení trestu, atd.). Žák pocházející z tohoto prostředí má menší problémy, ne-li zcela žádné, s osvojením si pravidel školního řádu, rovněž i se školní kázní samotnou. Ve většině případů osvojování si školních pravidel bere za zcela přirozený jev. Ví, že za případnou nekázeň při hodině si ponese jisté následky, které bude muset doma vysvětlovat. U některých žáků právě autorita v rodině funguje jako základní preventivní opatření vzniku nežádoucího chování při vyučování. Pokud se stane, že se žák prohřeší vůči pravidlům, hrozba zavolání rodičů je pro něj natolik silná, že své chování zkoriguje.

Naproti tomu žák vyrůstající v rodině, která neklade velký význam budování povědomí o pravidlech a nutnosti dodržování společenských norem, má větší problémy s udržení kázně a s osvojením si školních pravidel, než dítě z opačného rodinného prostředí. Pokud si tedy žák neosvojí základy kázně v rodině, bude u něj těžké budovat kázeň školní.

Pokud tedy chceme od žáků vyžadovat společensky přijatelné chování při vyučování, je nutné vědět, jaká je spolupráce s rodiči, jaký vztah panuje mezi žákem a rodičem, z kterého prostředí dítě přichází, popřípadě začít budovat toto podvědomí pomocí dobře zvolených výchovně – vzdělávacích metod. Je jasné, že u některých dětí neuspějeme, neboť je těžké vést žáka na druhém stupni k něčemu, k čemu nebyl vychováván od dětství.

Jak uvádí Stanislav Bendl (Bendl, 2001, s. 21), je nutné odlišovat kázeň a školní kázeň, protože definice obou pojmů je do jisté míry odlišná. Kázeň lze obecně interpretovat jako vědomé dodržování zadaných norem. Definování školní kázně je podstatně složitější, neboť školní kázeň vychází z vědomého dodržování psaných norem, které jsou kodifikované ve školních řádech jednotlivých škol. Do školní kázně dále zasahují normy ústní, pod kterými si můžeme představit jednotlivé pokyny pedagogického sboru. Z tohoto důvodu lze školní kázeň definovat jako vědomé dodržování školního řádu a pravidel (pokynů) stanovených učiteli a školními pracovníky.

Nejen Bendl se zabývá definicí kázně. Další odborníkem je i Střelec (Střelec, 1998, s. 68-77), který definoval kázeň jako společenský jev založený na dodržování stanovených nebo dobrovolně přijatých norem.

Kázeň tedy můžeme definovat jako společenský jev, který je založen na dodržování norem. Zároveň však může sloužit jako ochrana dítěte i učitele ve škole.

Kázeň jako ochranu dítěte ve škole můžeme chápat v několikerém smyslu:

1. orientačním (Kázeň funguje jako ochrana před zblouděním – dítě, které nedodržuje pravidla kázně, respektive nevnímá, opomíjí či nerespektuje normy chování, snadno sejde z cesty, ztratí orientaci v životě; pravidla chování slouží jak v případě dospělých, tak zejména dětí jako maják na cestě životem, jako stěžeň hodnotové orientace.)
2. bezpečnostním (Kázeň jako nástroj ochrany žáků před šikanou a násilím ze strany spolužáků.)
3. výkonovém (Kázeň zvyšuje výkon a efektivitu práce; kázeň jako nástroj snižující časové ztráty ve výuce způsobené rušivým chováním žáků.)
4. hygienickým (Kázeň chrání žáky před škodlivými vlivy, včetně drog, alkoholu a kouření.)
5. ekonomickém (Kázeň zabraňuje finančním ztrátám, které vyplývají z vandalizmu nebo odcizování školního majetku, popřípadě z krádeží mezi žáky; finanční ztráty se týkají jak škol, tak dětí, popřípadě jejich rodičů, kteří musí vzniklou škodu uhradit, respektive napravit.)

6. prognostickém (Kázeň chrání člověka před sebou samým, před budoucí kriminální dráhou, přispívá ke zdravému růstu a vývoji člověka.)
(Bendl, 2011, s. 30)

Nejenže kázeň může sloužit jako ochrana žáka nebo učitele, zároveň plní funkce, které ovlivňují školní život. Jak uvádí Bendl (Bendl, 2001, s. 93), mezi hlavní funkce kázně patří:

1. Funkce orientační
2. Funkce ochranná, bezpečí a jistoty
3. Funkce existenční
4. Funkce sociotvorná
5. Funkce výkonová

Naproti tomu Střelec (Střelec, 1998, s. 70) definoval pouze dvě funkce, které ovlivňují kázeň v životě jednotlivce i společnosti, a to individuální funkce kázně (pomáhá jedinci v procesu sebevýchovy a v procesu jeho vlastního učení při osvojování si vědomostí, dovedností a návyků) a sociální funkce kázně (promítá se ve stupni účinnosti lidských aktivit; pod sociální funkcí si můžeme představit i to, že zabezpečuje postavení jedince ve společnosti).

2.1.1

Kázeň ve třídě

Kázeň při vyučování lze chápat dvojím způsobem. Za prvé ji můžeme definovat jako cíl výchovy, kterého se pedagog snaží vhodně zvolenými organizačními formami výuky dosáhnout. Za druhé lze kázeň ve třídě chápat jako prostředek výchovy. Přičemž právě ona je jednou z rozhodujících podmínek úspěšného vyučování.

Kázeň v hodině kontroluje učitel, který je však omezován pravidly školy nacházející se ve školním řádu. K jejímu udržení mu napomáhá jistá míra autonomie učitele a jeho autorita, která je však v současné době zpochybňování nejen žáky, ale i samotnými rodiči. Žáci velmi často zpochybňují autoritu u mladých nastupujících pedagogů. Předpokládají, že si u nich mohou dovolit to, co u stávajících pedagogů ne.

V literatuře můžeme dohledat několik zásad, které pomáhají udržet disciplínu ve třídě. Zásady, které lze chápat jako preventivní opatření nekázně:

1. První zásadou je spravedlnost. Důslednost a spravedlnost jsou vlastnosti, které učiteli přináší úctu a respekt žáků. Spravedlnost při prosazování kázně dává žákům jistotu, že se s nimi bude zacházet jako s ostatními. Učitel jim musí dát jednoznačně najevo, co od nich očekává, a také to musí zřetelně prosazovat. Trvání na pravidlech by mělo být bez diskusí, jedinou diskusí, která může ve třídě nastat, je diskuse o těchto pravidlech (Solfronk, 2006, s. 8).

Pokud se zaměříme na zavádění pravidel, existují čtyři způsoby jejich vytváření:

- a) Všechna pravidla stanoví sám vyučující, přičemž dbá na to, aby byla funkční, nezbytná.
- b) Všechna pravidla stanoví sám vyučující, ale jeho rozhodnutí je ovlivněno doporučeními žáků.
- c) Pravidla navrhnou žáci a hlasují o nich. Úkolem pedagoga je:
  - připravit takové uspořádání tohoto jednání, které umožní demokratické rozhodování
  - vést toto jednání tak, aby došlo k zavedení nezbytných funkčních pravidel
  - každému žákovi zajistit možnost podílet se na rozhodnutích
- d) Kombinace tří výše uvedených metod. Jedna z typických možností je tato:
  - vyučující stanoví základní rámec pro chování a žáci se podílejí na rozhodování o konkrétnějších pravidlech v mezích tohoto obecnějšího určení (Cangelosi, 1994, s. 127)

Při vyučování tedy můžeme dát žákům prostor pro vytvoření si vlastních pravidel, které budou dodržovat v hodině a nejen v ní, avšak přesný způsob vytváření si můžeme vybrat ze čtyř výše uvedených typů.

Pravidla, které si žáci sami vymyslí, označujeme jako pravidla třídní. Je však nutné, aby jejich tvorba nepostrádala smysluplnost. Žáci by se k této činnosti měli postavit zodpovědně a s plným nasazením. Je důležité předejít tomu, aby žáci vymýšleli pravidla z pocitu, že je musí vytvořit a pak bude jedno, zda je budou dodržovat nebo ne. Učitel by měl být důsledně dbát na to, aby je žáci dodržovali. Dále by jim měl ponechat místo pro jejich nápady, jak řešit porušení jimi stanovených pravidel.

Je nutné brát v úvahu to, že učitel by měl jednotlivé nápady korigovat tak, aby byly účelné. Proto při vytváření pravidel musí fungovat vzájemná spolupráce mezi učitelem, žákem a žáky navzájem.

Jak uvádí Petty (Petty, 1996, s. 85), pravidla musí být srozumitelná a založená na aspektech výchovných, bezpečnostních a morálních, neměla by vycházet jen z povahy učitele či z jeho osobních sklonů.

Sama jsem ve školní praxi prakticovala vytváření třídních pravidel a korekce byla u některých příkladů nutná. Většina žáků brala zadaný úkol zcela vážně, menšina se snažila prosadit neúčelná pravidla typu:

- *Nebudeme házet papírkem po učiteli.*
- *Nebudeme házet vajíčka.*
- *Nebudeme chodit do školy včas.*
- *Budeme běhat po škole.*
- *Nebudeme poslouchat profesory.*

Korekci výše uvedených pravidel jsem neprováděla sama, domluvili jsme se s žáky, že je upraví oni tak, aby bylo možné plakát vyvěsit na třídní nástěnku. Je jasné, že jsem opravu mohla udělat, ale to by třídní pravidla ztratila pro žáky smysl. Už by to nebyla jejich práce, ale má.

Své nápady opravili následovně:

- *Nebudeme házet papírkem po učiteli ➡ nebudeme házet papírky po třídě.*

- *Nebudeme házet vajíčka ➡ nebudeme házet mokrou houbou.*
- *Nebudeme chodit do školy včas ➡ budeme chodit do školy včas.*
- *Budeme běhat po škole ➡ nebudeme běhat po škole/po třídě.*
- *Nebudeme poslouchat profesory ➡ budeme poslouchat profesory.*

Takto opravená pravidla jsme připsali k dalším, které již byly schválené a pověsili jsme je na nástěnku vedle školního řádu.

Měli bychom pamatovat na to, že pokud budeme zavádět třídní pravidla v jednotlivých třídách, s největší pravděpodobností se budou lišit, neboť třída A nebude stejná jako třída B. Pokud se tedy s žáky pokusíme o výčet pravidel, měli bychom splnit čtyři základní cíle, jež sledujeme při jejich zavádění. Tyto základní cíle charakterizoval Cangelosi. Zavedené pravidlo by mělo splňovat alespoň jeden z níže uvedených cílů.

1. Maximalizovat spolupracující chování a minimalizovat chování nespolupracující, obzvláště rušivé.
2. Zajistit bezpečnost a pohodlnost učebního prostředí.
3. Zamezit rušení ostatních tříd a lidí mimo učebnu činnostmi probíhajícími ve třídě.
4. Udržet přijatelnou úroveň slušnosti mezi žáky, zaměstnanci školy a návštěvníky školy (Cangelosi, 1994, s. 123).

Mimo dodržování norem, je důležité i případné spravedlivé hodnocení při porušení pravidel. Co se týče samotné spravedlnosti, jen učitel, který je spravedlivý ke všem žákům stejně, nehledě na jejich majetkové či sociální zázemí, bývá žáky respektován. Pokud se dvě děti proviní stejným překročením normy, je nutné, aby obě děti dostaly stejný trest. Tím pádem dojde k tomu, že celá třída nebude mít důvod k souboji s učitelem. Pokud však učitel nebude spravedlivý ke všem stejně, ti, kteří jím budou více poškozeni, se budou cítit ukřivdění a právě tento okruh žáků bude v hodině vykazovat kázeňské prohřešky.

2. Druhou a velmi důležitou zásadou je vědět, kdy má učitel řešit kázeňské přestupky s vedením školy. Ředitelna bývá v této situaci žáky vnímána jako instance nezainteresovaného slyšení. Jestliže však učitel jde za vedením školy příliš brzo a s malým problémem, žáci to vnímají jako jeho

neschopnost udržet si ve třídě kázeň. Pokud se však učitel obrátí na vedení školy pozdě, problémy ho zatěžují více, než je nutné (Solfronk, 2005, s. 8).

Je jasné, že žák vycítí, kdy je učitel schopný řešit problémy sám nebo kdy požaduje pomocnou ruku od jiného kolegy z pedagogického sboru. Pokud však tuto pomoc využívá při každém i sebemenším náznaku problému, žákovi bude jasné, že pedagog tyto situace nedokáže, popřípadě neumí zvládnout a bude v hodině pokoušet jeho trpělivost. Zmiňované zkoušení pedagogů žáky se vyskytuje hlavně na druhém stupni základní školy v osmé a deváté třídě u nově začínajících pedagogů.

Bývalá kolegyně z TUL nastoupila na základní školu. Vyučuje český jazyk, výchovu ke zdraví a výchovu občana. Žáci ji každou hodinu českého jazyka pokládají nesmyslné otázky, které se netýkají tématu jen proto, aby ji dokázali, že umí něco víc než ona. Nedávno se jí ptali, kde leží Casablanka, kdo to byl Merlin, zda ví o čem je film Stmívání. V říjnu na ni měl žák poznámku, že ji ředitelka vzala jen z milosti, protože nikoho jiného nenašla. Ona si tento incident nechala pro sebe a nijak to neřešila. Žáci své chování vystupňovali tak, že si předem chystají otázky, na které se jí v hodině ptají.

Na jedné straně stojí tedy pedagog, který žádá kolegy o pomoc v každém případě, což nenapomáhá kázni ve třídě, neboť dochází ke zkoušení pedagoga. Žáci testují, jak dlouho bude žádat o pomoc. Čekají, kdy rezignuje.

Na druhé straně stojí pedagog, který o pomoc požádá až v krajní nouzi, což může mít za následek nejen zvyšující nekázeň u žáků, jelikož vidí, že trest se nedostavuje, ale může to mít i negativní vliv na samotného pedagoga. Dokonce to může dojít až k psychickým problémům a k odchodu ze školství.

Nelze ovšem říci, že žáci zlobí vždy a všude. Našla jsem i školy, kde je vztah mezi žáky i pedagogy v naprostém pořádku. Ano, korigují jejich chování v hodině (například: povídání), ale osobně neznám školu, kde by žáci vydrželi celý den v každé hodině sedět a mlčet.

Pokud tedy pedagog splní výše uvedené zásady, je vysoce pravděpodobné, že bude mít nakročeno k vybudování kázně ve třídě, která je nutnou součástí při plnění cílů ve výchovně – vzdělávacím procesu.

Mimo výše zmiňované zásady funguje jako preventivní opatření rušivého chování i vztah mezi učitelem a žáky, použité metody v hodině a míra osvojení si pravidel nejen vytvořených třídou, ale i kodifikovaných ve školním řádu. Osvojené normy budují ve třídě dobré klima a právě toto klima podporuje dobrou práci učitele a žáků zároveň.

Dodržováním zásad efektivního řízení třídy a vybudováním dobrého klimatu, nelze stoprocentně zaručit, že hodina bude probíhat v naprostém pořádku. V přímé výuce může pedagog využívat následující techniky, pomocí kterých může zamezit vzniku rušivého chování během vyučování.

2.1.1.1

Techniky, které využívá pedagog k udržení kázně ve třídě

Kyriacou se zaměřuje (Kyriacou, 1996, s. 103 – 105) na následující techniky, které umožňují pedagogům předcházet nežádoucímu chování:

1. Sledování všech žáků ve třídě
2. Procházení přes celou učebnu
3. Užívání kontaktu očí
4. Zaměřování otázek na jednotlivce
5. Využívání fyzické blízkosti
6. Pomáhání pomalejším žákům s prací
7. Změna činnosti nebo tempa práce podle potřeb dětí
8. Všímání si nežádoucího chování a reakce na ně
9. Všímání si projevů neúcty a jejich řešení
10. Přesazování vyrušujících žáků

Z výše uvedených technik lze tedy vyvodit následující zásady, které pedagog může využívat v přímé výuce ke zvládnutí kázně během vyučování:

1. Pedagog by neměl zůstat celou hodinu sedět za stolem. Měl by se během vyučování procházet po třídě, popř. mezi lavicemi, které vykazují nevhodné chování. I přesto, že samotné pohybování po celý den je fyzicky velmi náročné.
2. Pokud si pedagog potřebuje oddychnout, na chvíli se posadit a předejít tak bolestem dolních končetin, je dobré pokládat otázky týkající se tématu konkrétním osobám, které nedávají v hodině pozor.
3. V další metodě učiteli může napomoci proxemika. Když během pohybu po třídě zaslechne nebo si všimne problematického chování, jeví se jako žádoucí reakce okamžitý přístup k lavici, která nedává pozor. Zároveň je vhodné tento přístup zkombinovat s položením otázky: „Tak co mi k tomu povíš?“
4. Pedagog by měl být v hodině koncentrovaný a všimnout si jednotlivých žáků a jejich přístupu k zadané práci. Často je možné vysledovat počínající nekázeň plynoucí z nevědomosti, jak daný úkol vypracovat. Žák neví, zeptá se spolužáka a v tom okamžiku se začnou bavit i o jiných věcech, o těch, které se netýkají tématu. Proto je dobré poskytnout žákovi pomoc dřív, než začne vyrušovat. Tzn. potlačit počínající nekázeň již v samém zárodku.
5. Pokud nepomůže pohyb po třídě či rada, je možné žáka napomenout, a upozornit ho, že při dalším vyrušování dojde k jeho přesazení. Pokud bude žák ve vyrušování pokračovat, je nutné ho doopravdy přesadit. Ve většině případů se přesazuje do prvních lavic, aby byl žák blíže k pedagogovi. Během souvislé praxe jsem se však setkala s opačným přístupem. Na Základní škole Komenského mají tzv. lavice hanby. V každé třídě je jedna lavice, která se nachází v zadní části třídy. Nikoliv v přední, jak je to obvyklejší. Mezi touto lavicí a ostatními lavicemi je mezera široká kolem jednoho a půl metru. Zlobivý žák je tak oddělen od zbývajících žáků touto mezerou. Tím, že nemá přístup ke spolužákům a není ve středu jejich zájmů, u většiny žáků dochází ke zklidnění. Opět je však nutné mít na vědomí, že lavice hanby

nemusí působit na každého žáka. Někdo ji chápe jako ostudu, někdo jiný jako legraci.

6. Další možností sloužící k upozornění na vznikající nekázeň je práce s hlasem. Buď pedagog začne mluvit tišeji, nebo přestane mluvit vůbec. Je však otázkou, zda žáky napadne, že by se měli utiшит. Například ve třídě, která má soustavně problémy s vyrušováním v hodině, by pedagog opětovným přerušováním výkladu a čekáním na ztišení žáků, ztratil mnoho času. Tato možnost se tedy v problematických třídách jeví jako neefektivní.
7. Podporovat kázeň v hodině můžeme i pomocí předem domluvených odměn. Je jasné, že žákům v deváté třídě nebudeme nabízet bonbón, pochvalu, diplom nebo jedničku s hvězdičkou, ale něco atraktivnějšího.
8. Při hodině je dobré využívat alternativní formy výuky. Například párové učení, skupinovou práci nebo kooperativní vyučování. Pedagog však musí pamatovat na to, zda je třída vedena k takové formě výuky. Pokud třída vedena není, budou žáci při takové činnosti těžko udržovat klid. Osobně bych formu skupinové práce nedoporučovala v deváté třídě, která na ni není zvyklá. Je vhodné začínat se skupinovou prací na prvním stupni, nejpozději na druhém stupni v sedmé třídě. Žáci v devátých třídách se už vidí na dalších školách, a proto skupinovou práci berou jako prostor pro volnou zábavu a leckdy se stane, že výsledek práce je skoro nulový.

I přesto, že učitel dodržuje zásady udržování disciplíny ve třídě, buduje dobré klima, používá různé metody udržování kázně při výuce, výborně si zorganizuje činnosti v hodinách, stává se velmi často, ne-li každodenně, že je konfrontován s nekázní ve vyučování. Během hodiny musí korigovat chování svých žáků, ovšem tato korekce je u žáků na druhém stupni základní školy o něco složitější než u žáků na prvním stupni základní školy. Neboť i samotné vnímání učitele se s narůstajícím věkem žáků mění.

Pokud je ze strany žáků narušován výchovně – vzdělávací proces, lze mluvit o nekázni, kterou učitel řeší hned v hodině nebo bezprostředně po ní. Samotnou nekázeň lze rozdělit do dvou skupin. Do první skupiny patří projevy viditelné v hodině. Do druhé skupiny lze zařadit ty projevy, které se u žáků jeví jako dlouhodobé, popřípadě závažnější. Mezi ně patří například šikana, záškoláctví spojené s vandalstvím, apod. I samotný přístup k řešení je odlišný, a to podle míry závažnosti daného chování. Buď je řeší pedagogičtí pracovníci školy (pedagogové, vedení školy a výchovný poradce), nebo je k případu přivolána i jiná instituce, a to speciálně pedagogická poradna, pedagogicko – psychologická poradna nebo policie.

2.2

Nekázeň

S nekázní v hodině, ale i o přestávkách se setkává většina škol v naší republice. Pedagogové se s touto problematikou střetávají poměrně často. A to, že jde o velký problém nejen našeho školství, svědčí i stále se opakující výzkumy. Zarážející je i stále stoupající brutalita mezi dětmi a narůstající napadání pedagogů, ať už slovní nebo fyzické. V Černých kronikách, na internetu, v novinách lze snadno dohledat příklady tohoto chování. I do televizních zpráv se dostávají informace o tom, že dochází k napadání učitelů. To se stalo i v Broumově na Náchodsku, kdy třináctiletý žák napadl pěstmi svého učitele tělocviku.

Jsou známé i případy, kdy žáci své vyučující napadly i nožem. Násilné chování žáků řeší policie čím dál častěji, v loňském roce bylo řešeno 3714 násilných činů dětí a mladistvých a dalších 1397 dětí bylo ze spáchání trestných činů podezřelých.¹

---

¹Chaloupská, M. Brutalita dětí prudce stoupá, oběti napadají často jen kvůli zábavě, 2012. lidovky.cz. http://www.lidovky.cz/ln_domov.asp?c=A120123_203821_ln_domov_mev (accessed Jan 12, 24).

Tato evidentně snižující se neúcta k životu druhému, narůstající agresivita, nerespektování norem, poukazuje na snižující se morálku ve společnosti, či-li na nedostatečnou kázeň individuí.

Školní nekázeň můžeme definovat jako cílené, opakované nedodržování školního řádu a pravidel (pokynů) stanovených učiteli a zaměstnanci školy (Bendl, 2011, s. 104).

Obecněji ji lze označit za typ chování, které narušuje plynulost výchovně – vzdělávacího procesu. Svým způsobem bývá i stresorem pro samotného pedagoga. Leckdy se stává, že nastupující učitelé jsou svými žáky zkoušeni z toho, do jaké míry a co si mohou u nich dovolit. Někteří z pedagogů zvládají nekázeň řešit bravurně, jiní s žáky vedou tzv. boj, kdy čelí drzosti a vulgaritám ze strany žáků, někdy i ze strany rodičů. Nekázeň, kterou není schopen začínající pedagog řešit, se stává velmi často příčinou jeho výpovědi.

2.2.1

Faktory ovlivňující nekázeň

Nekázeň žáků na základní škole není záležitostí pouze jedné jediné příčiny, ale řadou faktorů, které se vzájemně kombinují. Na jedince tedy nepůsobí pouze faktory biologické, ale zároveň ho ovlivňují i faktory situační, sociální nebo fyzikální. Tyto faktory můžeme rozdělit na dva základní okruhy, a to na faktory vnitřní a vnější.

Vnitřní faktory můžeme dále dělit na vrozené a získané dispozice. Patří k nim:

- Věk
- pohlaví
  - u chlapců bývají učiteli zaznamenávány projevy nekázně častěji v závažnějších formách než u dívek

- povahové vlastnosti, temperament
- poruchy chování, které mají dědičný charakter
- vrozená agresivita
- ADHD – poruchy pozornosti spojené s hyperaktivitou
- sebevýchova

Do vnějších faktorů, které ovlivňují proces výuky, řadíme dva nejdůležitější, a to:

1. prostředí, ve kterém žák vyrůstá; netýká se to jen prostředí domova, ale i prostředí školy:
  - malé učebny
  - nevyvětraná neuklizená třída
  - teplo
  - nehygienické prostředí
  - výzdoba
  - spolužáci - kamarádi
2. rodinná výchova a nedostatky jejích funkcí (přílišná časová zatíženost rodičů, jejich únava až vyčerpanost, minimální trávení volného času, nedůslednost ve výchově...)
(Ondráček, 2003, s. 21)

Výše uvedené dělení lze chápat jako základní dělení faktorů, které ovlivňují nekázeň. Pokud bychom se chtěli zaměřit na podrobnější dělení faktorů nekázně, je možné vycházet i z jiné literatury. Například Stanislav Bendl (Bendl, 2011, s. 77) ve své publikaci dělí kázeňské faktory na:

1. Faktory biologické – genetické a fyziologické povahy: vrozená agresivita, odchylky stavby a funkce nervové soustavy, temperament, poruchy chování dědičné povahy: autismus, porucha opozičního vzdoru.
2. Faktory „duchovní“ – přehnaný liberalismus, absence smyslu života.

3. Faktory sociální – rodina, škola, kamarádi, sousedé, širší komunita, skupinová dynamika třídy, kriminalita ve společnosti, mediální násilí.
4. Faktory biologicko – sociální – obecná inteligence, sociální inteligence, citová a sociální zralost, zdravotní stav.
5. Faktory zdravotnicko – hygienické – přísun tekutin = pitný režim, výživa, pohyb, odpočinek, potřeba spánku, teplo, světlo.
6. Faktory fyzikální – počasí, atmosférický tlak, barva stěn ve třídě, architektura školy, řešení prostoru ve třídě, uspořádání nábytku, estetika prostředí, technické vybavení školní budovy.
7. Faktory situační – okamžitá atmosféra ve třídě, momentální nálada, přetíženost žáků ve výuce, událost v předchozí vyučovací hodině, nemoc, nudný výklad učitele, hospitace, hluk na ulici, nečekaný zápach, testování učitele, snaha upozornit na sebe, momentální školní neúspěch.
8. Faktory kombinované - vznikají kombinací některých z výše uvedených variant.
9. Faktory neznámé.

2.2.2

Příčiny nekázně

Jasně definovat příčiny nekázně je dosti složité. Každá třída, pedagog i škola je naprosto odlišná. To, co působí jako příčina na jednoho, nemusí působit na druhého. Příčiny nekázně můžeme rozdělit do tří okruhů.

Příčiny nekázně vycházející z pedagogovy práce:

- nudná, nezajímavá hodina
- špatně zorganizovaná činnost v hodině
- abnormálně kamarádský přístup k žákům

- nezájem o žáky, nenaslouchá jim, neprojevuje empatii, neochota pomáhat žákům ➡ nefungující, špatný vztah mezi učitelem a žákem
- neposkytnutí možnosti komunikovat
- přecházení provinění vůči školnímu řádu (neplnění domácích úkolů, nenošení pomůcek...)
- neochota řešit hrubé porušení školního řádu
- nedostatečné vzdělání
- nezvládnutí probírané látky
- nedostatečná příprava pedagoga na řešení kázeňských problémů
- příliš mírné hodnocení činnosti žáků (dávání jedniček za nic)
- žádná motivace žáků k činnosti
- nevybudovaná autorita
- aktuální psychický a zdravotní stav učitele
- nespravedlivé posuzování přestupků, a to na základě oblíbenosti – neoblíbenosti žáka

Příčiny nekázně vycházející z žáka:

- výraznou roli hraje rodina a její fungování; žáci pocházející z rodin, které vykazují – sociálně patologické jevy mají sklony k nekázni v hodině více, než žáci z rodin fungujících, je však nutné dodat, že pojem fungující rodiny nutně nezahrnuje oba rodiče; V současné době máme mnoho rozvedených rodin, které zvládají výchovu svých dětí na stejné úrovni, jako rodiny úplné.
- snaha zkoušet míru trpělivosti a množství znalostí nově příchozího pedagoga
- neochota respektovat pravidla
- snaha ukázat učiteli své postavení ve třídě ➡ dokázat, že je vůdcem třídy, snaha upoutávat na sebe pozornost jakýmkoliv způsobem
- vyrušováním chce zlepšit své sociální postavení ve třídě

- negativní vztah k učiteli
- negativní vztah ke škole
- předmět nepovažuje za důležitý, postrádá jeho smysluplnost
- vliv kolektivu
- nesmyslné trávení volného času
- přítomnost nereálných představ o životě
- nulové zájmy, nesmyslné trávení volného času

Příčiny nekázně vycházející ze školního prostředí a mimo ně:

- snižování autority učitele (nejen ze strany rodičů, ale i ze strany médií)
- špatné vedení školy
- nejednotné působení učitelského sboru
- neadekvátní prostory školy, tříd
- nefungující spolupráce učitel – rodič – žák
- typ školy (sídlištní, sportovní, výběrová)
- všeobecná krize hodnot, ztráta životních jistot
- působení masmédií
- uspěchanost dnešní doby

Výše jsem uvedla pouze výčet příčin nekázně, se kterým mi pomáhali kolegové ze základních škol. Celkově jsme se shodli, že uvedené příčiny patří k nejčastějším motivům vzniku nekázně. Nemůžeme jednoznačně říct, že nekázeň způsobuje pouze žák, pouze pedagog nebo jiné motivy. Vždy dochází k jejich prolínání, k jejich vzájemnému mísení.

2.2.3

Projevy

Definovat nekázeň jako vědomé nedodržování školního řádu, je poměrně snadná, problematičtější se jeví rozdělení kázeňských prohřešků. Tato tematika je v odborné literatuře zpracovávána hned několika autory (např. Cangelosi, Bendl, Kyriacou či Petty). Většina autorů zastává dělení kázeňských problémů do dvou základních skupin, a to na kázeňské prohřešky lehčího rázu a kázeňské prohřešky těžšího charakteru. Pokud bych měla uvést příklady k jednotlivým typům prohřešků, převzala bych dělení od Cangelosiho (Cangelosi, 1995, s. 229 – 256.), který oblast kázeňských prohřešků lehčího rázu nazval nerušivým nespolupracujícím chováním. Do této skupiny zařadil:

- toulání mysli a denní snění
- odmítání podílet se na studijní činnosti ve třídě
- neplnění domácích úkolů
- nenošení pomůcek
- jednání a chování žáka pod vlivem omamných látek
- pozdní příchody
- chození za školu
- podvádění při testech

Skupinu těžších kázeňských prohřešků charakterizoval jako rušivé chování. Do tohoto typu chování zařadil následující projevy:

- skákání do řeči
- předvádění se
- všeobecná nezdvořilost
- neuklizení po sobě
- vandalismus
- násilné jednání vůči žákům = šikana

- násilné chování vůči učitelům

Pokud se na výše uvedené dělení podívám z dnešního hlediska, je nutné dodat, že dochází k prolínání hranic mezi přestupky těžšího – lehčího charakteru. Došlo k proměně společnosti, hodnot i morálky. V konečném důsledku této změny se některé z uvedených přestupků stávají méně častými, jiné se objevují mnohem více, než v době výzkumu. Samozřejmě se objevují i nové projevy nekázně.

Důležité je zohlednit i to, že každá škola své kázeňské přestupky řeší odlišněji. Někde se řeší jakýkoliv přestupek, jinde se některé prohřešky volně přecházejí a nepřikládá se jim přílišná pozornost.

- *Na jedné ze základních škol, které jsem během pedagogického výzkumu navštívila, měli velký problém s kázeňským chováním, který paní ředitelce přerostl přes hlavu. Z počátku pedagogičtí pracovníci přecházeli drobné prohřešky vůči školnímu řádu. Následkem toho současná devátá třída od září hrubě porušuje školní řád. Žáci vyrušují v hodinách, dokonce používají vulgarismy během vyučování. Chování žáků v současné době vygradovalo do neúnosné míry. Starší žáci šikanují mladší žáky, o přestávkách jim blokují toalety, proto musí šestá až sedmá třída chodit na toaletu o hodině. Ve škole byli už několikrát rodiče problematických žáků. Paní ředitelka si se současnou situací neví rady. Před zavoláním další odborné instituce, která by mohla pomoc, přijala do pedagogického sboru dva muže. Od tohoto činu očekává, že muž zapůsobí na žáky jako přirozená autorita, a že se problémy s nekázní do jisté míry utiší.*
- *Na druhé straně jsem zavítala do základní školy, kde se řešily všechny přestupky. Za provinění se vůči školnímu řádu byly žákům udělovány kázeňské body, přičemž každý žák měl zavedený svůj kázeňský list. Za určitý počet kázeňských bodů byla žákům udělena důtka či snížená známka z chování (viz. kapitola číslo 4). Na škole neměli a v současné době nemají žádné závažné provinění vůči školnímu řádu. Celkově na škole vládne rodinná atmosféra.*

V tomto okamžiku nastává tedy otázka. Je Cangelosiho dělení nežádoucího chování v současné době aktuální? Jaké prohřešky ustupují, které jsou naopak přeřazeny z kategorie lehčího provinění do provinění těžšího rázu? To jsou otázky, které mě budou zajímat v mém pedagogickém výzkumu v druhé části diplomové práce.

Nekázeň však můžeme dělit i jinak. A to na projevy nekázně objevující se přímo v hodině a projevy nekázně projevující se dlouhodoběji, ty, které mají zpravidla závažnější charakter.

1. Mezi projevy nekázně, se kterými se musí pedagog potýkat přímo v hodině, nejčastěji patří následující typy:

- Nepozornost
- povídání při hodině, vyrušování
- posílání psaníček
- neplnění domácích úkolů
- časté zapomínání školních pomůcek
- drzost
- Vulgarita
- používání mobilního telefonu při vyučování
- čtení časopisu během vyučování
- opisování
- neposlušnost, neochota (lenost) chodit před tabuli, laxní přístup k mazání tabule, úklidu kolem koše

2. Do závažnějších projevů řadíme:

- narůstající hrubost
- kyberšikana učitele
- vandalismus ve škole, kdy žáci vědomě ničí prostředí školy

- *Na své praxi jsem se setkala s devátou třídou, která jídlem zničila školní jídelnu.*

- Šikana
- Krádež
- prodej drog v prostorách školy
- rvačky
- záškoláctví

Pokud se pedagog rozhodne řešit projevy nekázně, vždy by měl posoudit danou situaci, kontext a měl by zvážit i prostředek, metodu či strategii, který využije. Existuje osm klíčových bodů, které by měl učitel promyslet, když uvažuje, že nějakým způsobem bude reagovat na žákovu chování. Bendl (Bendl, 2011, s. 141) tvrdí, že k těmto osmi klíčovým bodům patří:

1. Intenzita – do jaké míry chování narušuje ostatní činnosti žáka?
2. Trvání – jak dlouho podobné chování trvá?
3. Frekvence – jak často se chování projevuje?
4. Kontext – je příčina zřejmá a je chování za daných okolností přiměřené?
5. Kontiguita (styčnost) – objevuje se problémové chování společně s jinými?
6. Všeobecnost – objevuje se chování napříč mnoha situacemi?
7. Normalita – odchyluje se problémové chování od normy pro věkovou skupinu žáka?
8. Vliv na ostatní – jak chování (rozkládá, rozvrací) ostatní?

2.2.4

Důsledky

Pokud se však nekázeň v hodině vyskytne, ovlivňuje to samotný výchovně – vzdělávací proces. Ovlivňuje nejen výuku, ale i samotné prostředí školy. Zhoršuje

se klima ve třídě, prospěch žáků. Dochází ke špatnému vnímání pedagogické práce ze strany rodičů. Vlivem narůstajících problémů se zhoršuje i ochota samotných pedagogů spolupracovat s problematickými žáky. Dochází ke zhoršenému vnímání celé třídy, a to nehledě na tom, že se ve třídě nachází žáci, kteří jsou ochotni spolupracovat s pedagogem. Často může dojít i k samotné rezignaci pedagoga nějakým způsobem oživit hodinu pro třídu, která není schopna jeho snahu ocenit. Postupně upouští od chození do počítačové učebny, přestává chystat motivační kvízy, křížovky, z jeho hodin se vytrácí hravost, používání interaktivní tabule se pro něj stává nutností, nikoliv zábavou. Pokud nerezignuje a bude se snažit bojovat s nekázní v hodině, může se obrátit na školní řád, ve kterém jsou uveřejněny práva a povinnosti učitelů, práva a povinnosti žáků a nalezneme v něm i oddíl, který se zabývá kázní při vyučování i mimo něj, samozřejmě jsou v něm uveřejněny i informace pro rodiče.

Je však důležité mít na paměti, že určitá míra nekázně je pro člověka přirozená. Člověk je samostatně myslící jednotka, která nemá ráda omezení, velmi často se mu nelíbí, když se mu něco přikazuje. I v ontogenezi člověka existují období, jež jsou charakteristická vzdorem a pojí se s určitou mírou nekázně. Ve školní praxi bychom neměli omlouvat nekázeň jako jev přirozený, ale také bychom neměli, jak interpretuje Bendl (Bendl, 2011, s. 137), dělat z drobných a nevinných přestupků sáhodlouhé závěry o zkaženosti dnešních dětí a také bychom neměli z maličkostí vyvozovat zbytečně tvrdé postihy.

3.

Třídní klima a jeho vliv na kázeň

Každý učitel během své praxe vyzkouší výuku v několika různorodých třídách. Právě ono třídní klima způsobuje rozdílnost mezi třídami. Neexistují dvě třídy, které by na stejné situace reagovaly zcela shodně. Každá třída má svá specifika, jež můžeme charakterizovat jako třídní klima určité třídy.

Je ale nutné odlišovat klima třídy od atmosféry ve třídě. Mezi oběma pojmy je jeden velmi důležitý rozdíl. Klima třídy poukazuje na dlouhodobou harmonii nebo disharmonii vztahů ve třídě, ale atmosféra třídy je oproti klimatu krátkodobá, lze ji chápat i jako situační.

Také Průcha (Průcha, 2002, s. 66) pracuje s těmito pojmy. Klima třídy určují trvalejší sociální vztahy mezi účastníky edukačních procesů a atmosféru třídy určují krátkodobé stavy interakce mezi účastníky edukačních procesů.

Například třída, která vystupuje jako zcela harmonická, může mít negativní atmosféru. Typickým příkladem může být to, když pedagog dá trestnou písemnou práci všem žákům ve třídě, i přesto, že zlobil pouze jeden. I velmi dobří kamarádi budou v momentě rozdání trestného testu našťvaní na jedince, který situaci způsobil, popřípadě může v dané situaci klesnout i oblíbenost učitele. Zde je však nutné říct, že se v tomto případě jedná o pouhý výkyv, který se během několika dalších hodin vrátí do původního stavu, či-li učitel bude opět oblíben a našťvanost na žáka zmizí také.

Přesně vyjádřit to, co je třídní klima je velmi složité. Neboť jde o velmi abstraktní fakt, který nejde žádným způsobem uchopit nebo ho objektivně změřit. Je to ovšem jev, který ve třídě, ale i v celé škole cítí nejen učitelé, ale i žáci. Každý jedinec, který vstoupí do budovy školy nebo třídy, si klima uvědomuje.

Existuje několik autorů, kteří se jím zabývali, a proto existuje i různé pojetí daného pojmu. Třídním klimatem se například zabývala Grecmanová (2000, s.168), která uvádí, že klima třídy nesouvisí jen s kvalitou výuky, ani to není pouze souhrn nebo bilance různých typů vyučujících klimat. Vytváří se jak ve vyučování, tak i přestávkách, na výletech i různých společenských akcích.

Průcha, Walterová a Mareš (1998, s. 105) ve své publikaci považují třídní klima za sociálně – psychologickou proměnnou, kterou považuje dlouhodobější sociálně emocionální naladění, zobecněné postoje a vztahy, emocionální výpovědi žáků dané třídy o událostech ve třídě - včetně pedagogického působení učitelů školy.

Vykopalová (1990, s. 54)² charakterizuje klima jako soubor všech vnějších a vnitřních podmínek působících ve vzájemné součinnosti žáků i učitele a vzájemně ovlivňujících jejich chování.

Pokud vycházíme z jednotlivých definic, můžeme ho definovat jako *souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení vnímání, prožitků, emocí a vzájemného působení všech účastníků, které v nich jako ve spolutvůrcích a konzumentech vyvolávající edukační i jiné činnosti v daném prostředí.*³

Jestli se tedy ve třídě nachází žáci, kteří mezi sebou mají dobré vztahy, vzájemně spolupracují na zvelebování třídy, všichni žáci jsou v daném prostředí spokojení, ve vzájemné rovnováze zde probíhá soutěživost s konkurencí, lze říci, že klima třídy podporuje i respektování pravidel školního řádu. Neboť většina projevů chování bývá korigována třídním vědomím.

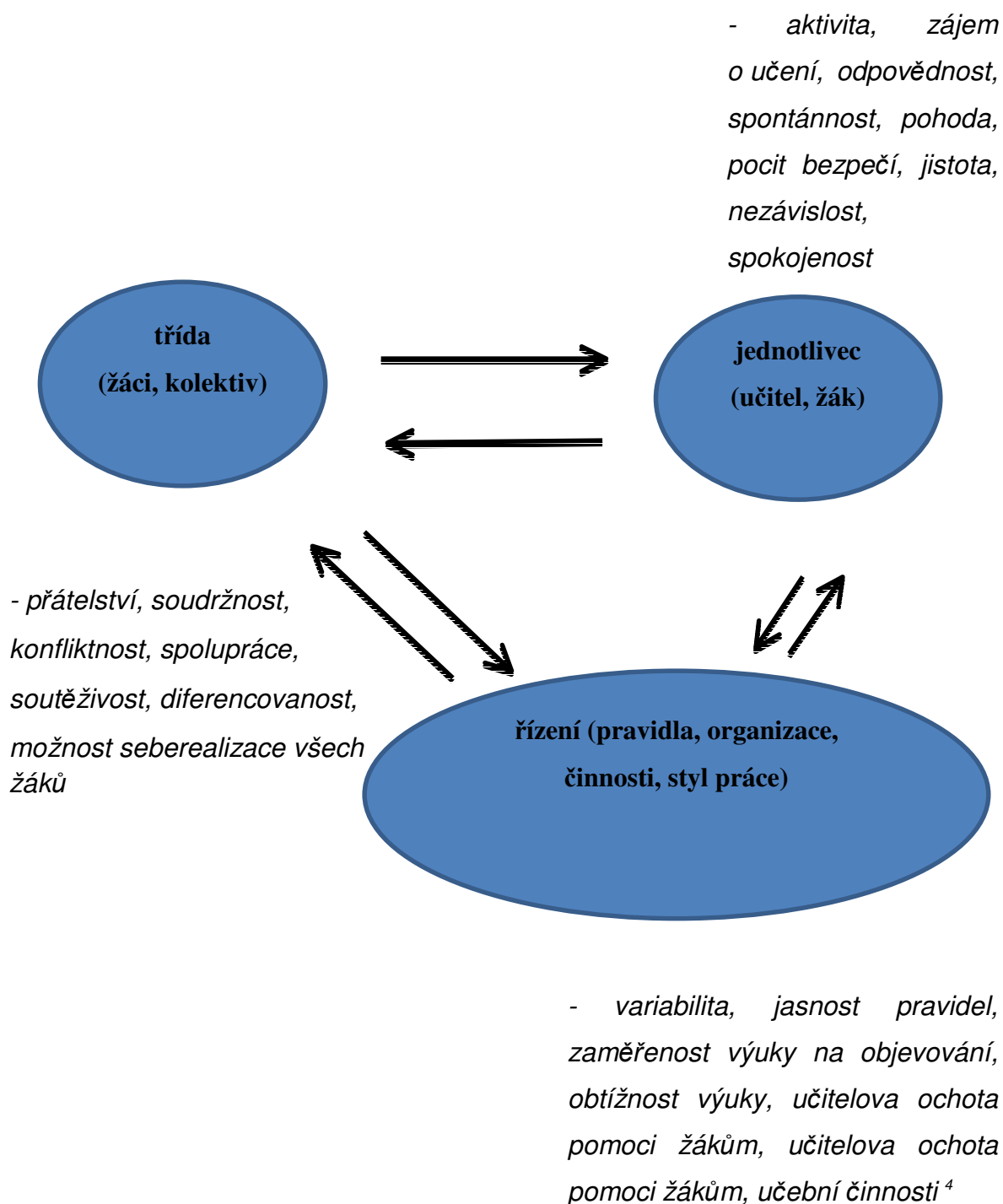
---

² VYKOPALOVÁ, H. *Vybrané kapitoly z pedagogické psychologie pro učitele PŘF UP*. 1st ed. Olomouc: Univerzita Palackého, 1990. 101 p.

³ ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. 1st ed. Praha 7: Grada, 2010. p 13. ISBN 978-80-247-2742-4.

3.1

Faktory určující třídní klima

⁴ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. 1st ed. Praha 7: Grada, 2010. p. 240. ISBN 978-80-247-2742-4.

3.1.1

Učitel – spolutvůrce třídního klimatu

Jak již bylo řečeno, významnou roli při vytváření klimatu zastává vyučující v podobě třídního učitele. Neboť právě on má největší prostor k poznání všech žáků ve „své“ třídě, ví, co na jakého žáka platí, může zde stát jako jejich vzor a hlavně je může motivovat k vytváření pozitivního klimatu. Je to právě on, kdo určenou třídu vede správným směrem. Pokud je třída správně vedena, je v ní vybudováno pozitivní klima, s největší pravděpodobností v ní nebude nekázeň na takovém stupni, jako ve třídě, kde třídní učitel nezvládá svou přidělenou sociální roli.

Jak je výše uvedeno, klima třídy je ovlivňováno vzájemnou interakcí mezi příslušníky sociální skupiny. Je nutné neopomíjet, že jednotlivá interakce je ovlivňována jednotlivými vztahy vyskytujícími se ve skupině. Pokud selhává vzájemná kooperace, s největší pravděpodobností nemůžeme očekávat vhodné kázeňské chování.

Každý vyučující má však svůj vlastní výchovný styl, kterým ovlivňuje třídní klima, ale i samotný proces výchovně – vzdělávacího procesu. Výchovný styl uplatňuje v praxi každý pedagog. Mezi tři základní výchovné styly podle Ondráčka (Ondráček, 2003, s. 25) patří styl autoritativní, demokratický a styl laissez – faire. K jednotlivým stylům autor přiřadil i jeho charakteristické znaky.

Charakteristické znaky různých výchovných stylů učitele

	Autoritativní styl	Demokratický styl	Styl laissez-faire
Sebepojetí	Já určuji, co, kdo, kdy a jak musí dělat (vládce). Učitel tedy důsledně vede a řídí pedagogický	Informuji o práci, motivuji a sděluji, co dělám já (vůdce).	Neurčuji já, ale žáci, nevměšuji se (zdrženlivec).

	proces.		
Hlasový projev	Ostrý a neosobní tón.	Přátelský a osobní tón.	Nevýrazný a vyhýbavý tón.
Forma vyjádření	Rozkaz k práci („Udělej to tak a tak!“).	Pozvání ke spolupráci („Dejme se do toho společně.“)	Zdůraznění svobody („Udělej to, jak chceš.“)
Prostředek působení	Nátlak, donucení, postih.	Povzbuzení, motivování, pochvala.	Sebemotivace a sebeuspokojení.
Názor na spolupráci	Žák je povinen kooperovat s učitelem.	Kooperace je výrazem zájmu žáka o výuku.	Zda žák kooperuje či nikoliv, je závislé od jeho nálady.
Zdroj podnětů a ideí	Učitel je předkládá a žák je musí přijmout jako základ své práce.	Předkládá je ten, koho právě napadnou.	Nejlepší nápady může mít jenom žák sám.
Hlavní úkol učitele	Určovat, odhalovat nedostatky, posuzovat, zabraňovat chybám.	Řídit procesy, dodávat odvalu, pomáhat, chválit zdařené.	Nevměšovat se a nerušit žákův přirozený vývoj.
Nositel odpovědnosti	Učitel zodpovídá za to, co a jak se žáci naučí.	Každý zodpovídá za svůj podíl na společné práci.	Žák zodpovídá za to, co a jak se naučil
Rysy výukové atmosféry	Nátlak, boj, hodnocení, strach, taktizování.	Zájem, kooperace, podpora, otevřenost, společenství.	Nezávaznost, neurčitost, libovůle, nepřehlednost.

I tím, jaký výchovný styl vyučující preferuje, ovlivňuje třídní klima. Předpokládá se, že nejlepším výchovným stylem je styl demokratický, neboť demokratická výchova

vychází z přesvědčení o rovnoprávnosti individuální hodnoty každého jedince a zakládá se na:

1. vzájemném respektu všech zúčastněných
2. orientaci v tom, kdo je za co v rámci vlastních i společných aktivit zodpovědný
3. závaznosti při plnění vlastních úkolů v kooperaci s druhými lidmi

(Ondráček, 2003, s. 24)

Efektivita výchovně vzdělávací práce je přímo závislá na vztahu mezi pedagogem a žákem. Je přirozené, že žák raději spolupracuje s učitelem, se kterým má kvalitní vztah.

Podle Čápa a Mareše (Čáp; Mareš, 2001, s. 255) studenti obdivují na učitelích zejména jejich demokratický vztah k žákům, porozumění pro jednotlivce, trpělivost, široké zájmy, osobní vzhled a přívětivé chování, spravedlnost, smysl pro humor, charakternost a důslednost, chápání problémů žáků, přizpůsobivost. Z toho plyne závěr, že nejdůležitější jsou vlastnosti osobnosti učitele, teprve pak přichází v úvahu učitelovy didaktické dovednosti.

Naproti tomu se chování žáka zhoršuje tehdy, pokud výuku vede učitel, kterého se žák bojí vlivem jeho autoritativního výchovného stylu nebo pokud vede výuku učitel, který ponechává žákovi přílišnou volnost, například při vedení hodiny stylem *laisser-faire*.

Dobré klima podporuje i chování učitele vůči žákům samotným. Mezi tyto aspekty chování podle Ondráčka (Ondráček, 2003, s. 51-52) patří:

1. přiznat žákovi jako člověku rovnoprávnost a přistupovat k němu s respektem
2. neschovávat se za neosobními formulacemi, ale komunikovat v osobní formě, například „já“ a ne „se“ (třeba: místo „Kdo ruší, musí počítat s tím,

že se něco nepříjemného stane“ říci „Františku, tvoje šuškáni ruší naši práci ve třídě a já ho nehodlám dále tolerovat“)

3. přijmout žáka, být otevřený k jeho možnostem, zajímat se o jeho vidění světa a jeho sebepojetí, a to bez nedůvěry, pochyb, předsudků
4. požadovat od žáka odpovědnost za jeho podíl na výuce, a to přímo, otevřeně, bez manipulujících nářků, výčitek či pocitů viny
5. zaměřit se namísto chyb na to, co se žákovi zdařilo
6. dát žákovi to, co může přijmout = co žák potřebuje a co odpovídá jeho očekávání (=nevycházet pouze z toho, co je pro učitele důležité)
7. říci žákovi „ne“ a vyjádřit tím otevřeně své stanovisko v rámci dané situace (být pro něj transparentní a jednoznačný)
8. žádat žáka namísto opakování obsahů z učebnice či výroků učitele o jeho vlastní názor k tématu
9. nereprezentovat vlastní dokonalost a neomylnost, ale přiznat, že je také možné se s pomocí žáků něco nového naučit

Čapek (2010, s.15) uvádí, že pedagog by se měl při své práci zaměřit především na ty aspekty, které utváří třídní klima. Tyto aspekty se podle něj poté projevují v různých složkách klimatu. Průcha chápe třídní klima jako klima výuky, neboť obojí se navzájem ovlivňuje, proto do svého výčtu zařadil vyučovací metody i komunikaci. V celém výčtu nalezneme:

1. vyučovací metody a edukační aktivity
2. komunikace ve třídě
3. hodnocení ve třídě

4. kázeňské vedení třídy
5. vztahy mezi žáky ve třídě
6. participace žáků
7. prostředí třídy

Učitel je tedy důležitým spolutvůrcem třídního klimatu, neboť ze své pozice může ovlivňovat samotné žáky. Aby vyučující poznal klima ve třídě, může využít jeden z přístupů k měření klimatu ve třídě, které ve své přehledové studii uvádí Mareš (Mareš, 1998, s.8)⁵. Mareš těchto přístupů uvádí celkem sedm:

1. Sociometrický přístup

- Objektem studia je školní třída jako sociální skupina, nikoliv učitel; badatele zajímá strukturování a restrukturování třídy, vývoj sociálních vztahů a jejich vliv na rozvoj dispozic žáků; diagnostickou metodou je sociometricko – ratingový dotazník (SORAD).
- Podle Mareše by měl třídní učitel tuto diagnostickou metodu ovládat, neboť můžeme odhalit chování žáků i chování celé třídy, školní úspěšnost žáků, školní výkonnost jednotlivců i třídy jako celku, sympatie mezi žáky ve třídě a vliv žáků ve třídě.

2. Organizačně – sociologický přístup

- Objektem studia je školní třída jako organizační jednotka a učitel jako řídící pracovník; badatele zajímá rozvoj týmové práce v hodině, redukování nejistoty žáků při plnění úkolů; diagnostickou metodou je standardizované pozorování průběhu pedagogické interakce.
- Organizačně – sociologický přístup odhaluje výkonnost třídy jako celku, přírůstek žakovských výkonů v konkrétních vyučovacích předmětech.

---

⁵MAREŠ, J. *Přehled kvantitativních nástrojů Pro diagnostiku psychosociálního klimatu školy II.* 1st ed. Praha: Univerzita Karlova, 2004. 87 p.

3. Interakční přístup

- Objektem studia je školní třída a učitel; badatele zajímá interakce mezi učitelem a žáky v průběhu vyučovací hodiny; diagnostickou metodou je standardizované pozorování, metody interakční analýzy typu tužka – papír, později metody počítačové, audiovizuální nahrávky interakce, jejich popis a rozbor.
- Pomocí interakčního přístupu můžeme zjistit výkonnost třídy, výkonnost jednotlivých žáků, postoje žáků, efektivitu učitelovi práce.

4. Pedagogicko – psychologický přístup

- Objektem studia je školní třída a učitel; badatele zajímá spolupráce ve třídě, kooperativní učení v malých skupinkách; diagnostickou metodou je posuzovací škála Classroom Life Instrument.
- Pomocí tohoto přístupu můžeme zjistit výkonnost celé třídy a jednotlivých žáků, postoje žáků k učivu, žákovské přisuzování příčin v případě úspěchu a neúspěchu.

5. Školně – etnografický přístup

- Objektem studia je školní třída, učitelé a celý přirozený život školy; badatele zajímá, jak klima funguje, jak jej vnímají, hodnotí a svými slovy popisují jeho aktéři; zajímá ho sociokulturní konstruování klimatu; diagnostickou metodou je zúčastněné pozorování, kdy badatel pobývá ve škole řadu měsíců či roků, vede rozhovory s učiteli, nahrává si jejich formulace, přepisuje do protokolů a analyzuje je.
- Výsledky z etnografického přístupu slouží pedagogům jako inspirující zdroj informací.

6. Vývojově – psychologický přístup

- Objektem studia je žák, jeho osobnost a školní třída jako sociální prostředí, v němž se má osobnost rozvíjet; badatel se zajímá o ontogenezi žáků

v období prepuberty a puberty, zejména v údobí 5. – 8. ročníku školní docházky; používá soubor různorodých diagnostických metod.

- Výsledky přístupu odhalují školní neúspěšnost, nezájem žáků o školu, negativní vnitřní motivace pro učení, žákovo snížené sebepojetí, naučenou bezmocnost, zhoršené mentální zdraví, učitelovo řízení vyučovací hodiny, postupy ukáznující žáky, individuální přístup k žákům, učitelův způsob hodnocení žáků, vzájemné vztahy učitel – žák, morální a konvenční autoritu dospělých.

7. Sociálně psychologický a environmentalistický přístup

- Objektem studia je školní třída chápána jako prostředí pro učení, žáci dané třídy a vyučující, kteří v této třídě působí; badatelé se zajímají o kvalitu klimatu, jeho strukturní složky, aktuální podobu klimatu i podobu, která sice není, ale aktéři by si přáli, aby taková byla (preferovaná podoba klimatu); diagnostickou metodou jsou posuzovací škály, které vyplňují sami aktéři, zachycují v nich své postoje, subjektivně zabarvené názory, svá očekávání.

- Pomocí tohoto přístupu zjistíme školní výkonnost třídy jako celku i jednotlivých žáků, postoje žáků k učení, vzájemné vztahy mezi aktéry, možnost osobního rozvoje.

Z výše uvedených přístupů si tedy pedagog může vybrat nástroje, které mu poslouží k poznání klimatu třídy. Pedagog je tedy jeho nedílnou součástí a k jeho důležitosti se přiklání i Vykopalová (Vykopalová, 1992, s. 6), která zastává názor, že utváření klimatu třídy je základní úlohou učitele.

3.1.2

Žák – spolutvůrce klimatu

Každý žák školy je vyučován v rámci třídy, ať ze strany učitelů nebo ze strany spolužáků. Zde se žák pět dní v týdnu setkává se svými vrstevníky, tráví s nimi

dopoledne, je s nimi vyučován v předmětech, vytváří si s nimi sociální vztahy a v neposlední řadě získává ve třídě určitou sociální roli.

Při získání sociální role hraje významnou roli temperament jedince a počet vazeb v kolektivu. Vzhledem k tomu, že třídu nemůže žák ze dne na den vyměnit, je nutné si v ní vybudovat pozici, se kterou bude spokojen a která mu bude pomáhat s jeho osobním rozvojem. Celkové rozvržení sociálních rolí následně určuje klima třídy, ale i momentální atmosféra ve třídě.

Lze tedy říci, že klima třídy ovlivňuje vzniklé skupinky a jednotlivé vztahy mezi žáky. Žák by neměl být pasivním účastníkem, ale měl by se aktivně zapojovat do chodu třídy i do mimoškolních aktivit, které utužují kolektiv.

3.1.2.1

Vztahy mezi žáky

Mezi žáky ve třídě vznikají určité vztahy. Na základě těchto vztahů vznikají skupinky z žáků, kteří mají podobné záliby. Nejvíce přátelských vazeb mají ti, kteří docházejí do třídy pravidelně, kteří se projevují jako extroverti, mají dobré školní výsledky, dobré vztahy s učiteli, mají podobné zájmy jako většina spolužáků, jsou komunikativní, umí se prosadit a nosí atraktivní oblečení. Právě dobré vztahy mezi spolužáky mohou ostatní děti motivovat k tomu, že chtějí chodit do školy.

Pokud chceme zjistit, jaké panují vztahy ve třídě, je možné použít vybrané didaktické hry nebo můžeme použít i výše zmiňované způsoby měření klimatu. Leckdy nám postačí i pozorování. Velmi snadno lze vypožorovat, který žák je oblíbený a který méně. Také můžeme zjistit, kdo je tahounem třídy a v případě nutnosti se na něj můžeme i obrátit.

- *Na základní škole, kde jsem v rámci pedagogického výzkumu docházela, jsem se setkala se zajímavou situací. V šesté třídě, která měla 18 žáků, byl*

chlapec, který do třídy evidentně nezapadal. Spolužáci mu neustále schovávali věci, o přestávkách s ním vyvolávala rvačky a o hodině se mu posmívali. Došlo to tak daleko, že žák nechtěl před třídou vystupovat, nechtěl číst, nechtěl se zapojovat do diskusí.

Ve třídě byl také chlapec, který byl evidentně jejím vůdcem. Pokud žáci něco chtěli, byl to právě on, který šel za třídním učitelem, aby mu přetlumočil, co by třída chtěla řešit, jaké mají nápady do výuky a jak vymysleli předávání pololetního vysvědčení. Právě na tohoto chlapce se obrátil se specifickou žádostí i můj dohlízející učitel. Zadání této prosby bylo jednoduché. Třídní vůdce měl zkusit zapojovat „otloukánka“ do kolektivu a měl dohlížet i na to, aby ho ostatní nevyužívali k mazání tabulí a aby mu neschovávali věci. Aby tento smyslu pohovoru zůstal před ostatními spolužáky skryt, poradil třídní učitel vůdci třídy, že při příchodu do třídy má říct, že byl na pohovoru kvůli hudební výchově, kde právě tento žák má neustálé problémy s kázní.

Na škole jsem se byla podívat po třech měsících a můj dohlízející pedagog mi sdělil, že nastal mírný obrat v chování vůči „otloukánkovi“. Chlapci ze třídy s ním začali chodit na obědy, a dokonce mu přestali schovávat i věci. Tudíž u chlapců nastal mírný obrat v chování, ale dívky s posměšky doposud nepřestali.

Na výše zmiňovaném příkladu jsem chtěla demonstrovat, že třídní učitel může korigovat chování ve třídě, může dát základy pro dobré klima, může poskytnout podněty pro zlepšení klimatu třídy, ale na závěr to stejně záleží v největší míře na samotných žácích. Zrovna v této třídě byli někteří žáci ochotni změnit svůj postoj vůči chlapci, což napomohlo tomu, že samotný žák se ve třídě začal cítit do jisté míry mnohem příjemněji než před tím.

3.1.3

Rodič – spolutvůrce klimatu

Dalším významným činitelem, který pomáhá utvářet třídní klima i samotný rodič. Nemůžeme však o něm říct, že je přímým tvůrcem klimatu ve třídě. Na druhou stranu do něj velmi zasahuje, neboť se zajímá o chod školy, pozoruje dané dění ve škole, pomáhá s organizací různých akcí, které škola pořádá. Mají připomínky, poznámky a očekávání. Rodiče většinou vyžadují:

1. *rovné zacházení, aby děti neměly pocit křivdy, že jsou učiteli nesympatické*
2. *aby jejich dítě bylo podporované ve vzdělání*
3. *pomoc učitele, vstřícnost při řešení problémů s chováním nebo studijnímu výsledky žáka*
4. *zodpovědný a individuální přístup k jejich dítěti*
5. *učitel velmi zodpovědně a objektivně hodnotí žáka a je ochotný jim vysvětlit důvody svého přístupu k žákovi, případně i zaměření jeho intervencí*
6. *vysokou kvalifikovanost a využívání nejen didaktických, ale i ostatních dovedností učitele*
7. *důraz učitele nejen na didaktické aspekty vyučování, ale i o jeho emoční stránku*
8. *zájem také o neformální spolupráci s rodiči*⁶

Pokud se rodič zajímá o chod třídy, pokud spolupracuje s pedagogem, prokazuje evidentní zájem na vzniku dobré vzájemné interakci, je to pro pedagogické pracovníky výborná zpráva. Lze říci, že rodiče školu jako instituci respektují, dokonce i většinu kázeňských prohřešků nechávají v řešení pedagogickým pracovníkům. Ale najdou se i rodiče, kteří nestojí o dobrou vzájemnou komunikaci a klima ovlivňují přes své dítě negativním způsobem, a to:

1. *rodiče mohou špatně mluvit o učiteli, o škole, kam dítě chodí*
2. *rodiče přenášejí na dítě nepodložené obavy, strach ze školy*

---

⁶ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. 1st ed. Praha 7: Grada, 2010. p.24. ISBN 978-80-247-2742-4.

3. *rodiče mají na starost oblékání, výstroj a výzbroj dítěte, kterou ostatní děti tak rádi hodnotí*
4. *nejvíce ovlivňuje chování a školní práci dítěte rodinná výchova⁷*

Spousta rodičů nemá potuchy o tom, co se ve skutečnosti ve třídě děje, nemají potuchy ani o tom, co jejich dítě ve skutečnosti ve škole dělá. Na druhou stranu i učitelé nevědí, jaké je rodinné zázemí života jejich žáků. Není důležité tyto informace znát do nejmenšího detailu, ale znalost některých rodinných informací může být leckdy nápomocná. Například pokud je s dítětem problém ve škole, je dobré vědět, koho z rodiny více respektuje a na koho je lepší se obrátit v případě nutnosti. Rozhovory učitele s rodiči mohou sloužit i ke zjištění očekávání rodičů vůči škole. Tudíž budování dobré vzájemné komunikaci otevírá prostor pro jednotnou podporu žákova vzdělání a eliminuje prostor pro vznik informačních šumů, které by mohly mít za následek negativní ovlivňování dítěte vůči škole, což by mohlo mít za následek negativní ovlivnění třídního klimatu.

3.2

Determinanty určující klima třídy

Čapek (2010, s. 14) uvádí 13 základních determinantů, které ovlivňují klima třídy. Mezi tyto determinanty patří:

1. věk žáků a stupeň školy
2. typ školy (ZŠ, G, SOŠ – stupeň „výběrovosti“)
3. zvláštnosti školní třídy (každé seskupení žáků je jedinečné, ale i třída pro mimořádně talentované žáky, děti se specifickými potřebami, specifické obory apod.)
4. pohlaví žáků (dívčí – chlapecké – koedukované třídy)
5. zvláštnosti žáků (individualita učební styl, zkušenosti, ambice...)

---

⁷ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. 1st ed. Praha 7: Grada, 2010. p 24. ISBN 978-80-247-2742-4.

6. sociální zázemí žáků (vliv rodin, příp. vrstevnických skupin mimo školu)
7. množství a kvalita norem chování
8. intelektuální úroveň žáků
9. výchovní činitelé ve třídě – zvl. učitelé, kteří se podílejí na vých. – vzděl. procesu
10. pracovní motivace a snaha po úspěchu
11. kvalita třídního aktivu (jádro kolektivu) – míra shody jeho cílů s cíli školy (vers. „problémovost“)
12. specifika učebního předmětu, příp. učitele na daný předmět
13. třídní učitel a jeho způsob komunikace se třídou

4.

Školní řád

Školní řád Základní školy ve Špindlerově Mlýně obsahuje následující pravidla, které žáci musí dodržovat. Samozřejmě nebudu uvádět všechna, pouze některá z nich. Co se týče práv a povinností žáků, které ovlivňují jejich chování, patří mezi ně následující pravidla. Obdobná pravidla lze nalézt i ve školních řádech jiných škol (Základní škola Komenského v Trutnově, Základní škola v Pilníkově, Základní škola v Rudníku, Základní škola Bavorov...)

- žákům není dovoleno v prostorách školy ani mimo školu kouřit, hrát hazardní hry a používat alkoholické nápoje či jiné návykové látky
- zákaz používání mobilů během vyučování
- žák se ve škole chová slušně k dospělým i jiným žákům školy
- žák chodí do školy pravidelně a včas
- žáci opouští budovu se svolením vyučujícího
- žák se řádně a systematicky připravuje na vyučování
- všichni žáci se chovají při pohybu ve škole tak, aby neohrozili zdraví a majetek svůj ani jiných osob
- ...

Ve školním řádu bychom samozřejmě našli více pravidel upravujících chování žáků, ale pro demonstraci postačí ty, které jsem vypsala.

V textu jsem několikrát odkázala na školní řád, ale více jsem ho nespecifikovala. Myslím, že je vhodné uvést, co to školní řád vůbec je.

Školní řád můžeme chápat jako preventivní opatření vůči projevům nekázně. Patří k základním oficiálním písemným dokumentům školy a je závazný pro všechny zúčastněné strany ve výchovně – vzdělávacím procesu. Jinak řečeno se týká pedagogů, žáků, ale i dalších nepedagogických pracovníků školy, například kuchařek, uklízeček nebo školníků. Aby byl školní řád všeobecně chápán

jako žádoucí pozitivní norma, která slouží k vytvoření optimálního klimatu pro vzdělávání, je důležité, aby se na jeho vytváření nepodílel pouze pedagogický sbor. Do jeho tvorby by se měli zapojit samotní žáci, ale i jejich rodiče. Když se žáci zapojí sami od sebe do jeho tvorby, bude školní řád jimi samotnými přijímán lépe, než kdyby ho vymysleli pouze učitelé. Takový řád by byl více chápán jako direktivní norma, která jim něco nařizuje. Když se na něm budou podílet, sami si definují normy, které budou přijímat. Je samozřejmé, že pedagogové budou fungovat jako pomocníci, kolegové a korigující činitelé. Proto je důležité, aby na školách vznikaly žákovské parlamenty.

Každá vzdělávací instituce má svůj vlastní školní řád, který se řídí podle norem, jež jsou pro danou školu prioritní. Je proměnlivý a reaguje na vyskytnuté kázeňské problémy ve škole. Proto jsou mnohé z nich velmi odlišné. Liší se v požadavcích, náročnosti na žáky, či v definování kázeňských prohřešků a trestů. Tam, kde žáci mají problémy s udržením kázně v hodině, nemusí mít problémy s udržením kázně o přestávkách. Na jiných školách to však může být opačně. Někde mají žáci problémy s vandalstvím, jinde se záškoláctvím, apod. Už z těchto příkladů je jasné, jak důležité je mít školní řád, který se zabývá problémy dané školy.

Po vytvoření a seznámení se s jeho obsahem, stává se školní řád vnitřní normou školy, která je závazná pro všechny.

Každá škola má jistou autonomii při vytváření školního řádu. Je ale jasné, že ho musí vytvořit tak, aby byl součástí školní dokumentace, přičemž je Vyhláškou MŠMT o ZŠ z roku 1991 (§15) stanoveno šest základních bodů (oblastí, ustanovení), které má školní řád (zejména) obsahovat:

- chování žáka (jaké chování je žádoucí, jaké naopak ne)
- docházka do školy
- zacházení s učebnicemi, školními potřebami a školním majetkem
- povinnost chránit zdraví své i svých spolužáků
- plnění dalších pravidel vnitřního režimu školy
- provoz školy a povinnosti pracovníků školy

(Solfronk, 2006, s. 3-4)

Další oblasti, které si škola do řádu zahrne, záleží čistě na ní. Dejme tomu, že by ve školním řádu byl zaveden oddíl pod názvem kázeňský řád. Aby zúčastněné strany jasně věděli, které chování je přijatelné, a které je již chápáno jako nepřijatelné, je důležité, aby nejen školní řád, ale i oddíl kázeňský řád (na úvod doplň, že pro školní je synonymum kázeňský) měl následující specifika, zásady, kritéria školních řádů, obecná pravidla:

- 1. Účelnost – každý řád je určen nejen škole, ale také jejím účastníkům, uživatelům školního provozu. Není tedy jen normou ve prospěch školy, ale také ve prospěch žáků, učitelů, personálu školy aj. Ohled na věkovou skupinu žáků, jejich zkušenosti, specifiku lokality by měly tvořit základní princip tvorby ŠŘ. Jedná se v dobrém slova smyslu o princip pedagogického „klientelismu“.*
- 2. Závaznost – z obsahu i znění by mělo zřetelně vyplývat, že se týká všech uživatelů a jeho dodržování je všem prospěšné.*
- 3. Kontrola a korekce – z předchozí zásady vyplývá logicky požadavek, aby ustanovení školního řádu (alespoň ty základní) byly kontrolovatelné a také umožňovaly včasnou korekci.*
- 4. Formulační jasnost – znění položek by mělo být jednoznačné, nepřipouštějící různou interpretaci, zřetelně zdůvodněné, dostatečně srozumitelné, pro uživatele stručné a podávané převážně pozitivní formou. Nadbytek příkazů, zákazů, nařízení, účinek školního řádu spíše zeslabuje, výhodnější je spíše forma rad, doporučení, přání, upozornění apod.*
- 5. Rozsah – by měl být úměrný jeho účelu. To znamená, že by neměl být zbytečně mnohoslovný a přesycený nadbytečnými informacemi. Měla by být při jeho tvorbě sledována úvaha o tom, co ze života školy lze normativně vyjádřit (a tedy také kontrolovat) a které oblasti by neměly být řízeny neformálně, „skrytými“ normami typu pravidla slušného či společenského chování, tradice školy, celkové klima atd.*

6. *ŠŘ je závazným dokumentem, který vedle normativu zachycuje celkové klima školy a predikuje efektivitu výchovně – vzdělávací práce. Z tohoto důvodu se doporučuje, aby na jeho tvorbě se do značné míry podíleli rodiče, žáci, učitelé, nepedagogický personál a jiné instituce školní správy a samosprávy, jak ukazuje praxe, účinnost školního řádu, který je výsledkem konsensu všech jeho uživatelů, je průkazně vyšší než u školního řádu, který je autokraticky určen „z vyšších míst“.*⁸

Školní řád a jeho jasné vymezení může v častých případech fungovat jako prevence nekázně v hodině. Každý žák má jasné vymezená pravidla, a pokud dojde k jejich porušení, ví, jaký trest, napomenutí bude následovat. Mimi školní řád existují i určitá základní pravidla ve výchovně – vzdělávacím procesu, pravidla, která dodržují nejen ve škole, ale i doma nebo ve společnosti. Jsou to pravidla, která mohou fungovat jako prevence nekázně a jsou proto *důležité pro kázeňskou politiku školy. Mezi tyto základní pravidla podporující efektivní kázeňskou politiku, podle Colvina a Fernandez, patří:*

1. *Definování žádoucích způsobů chování – je nezbytné nabídnout žákům malý počet jednoduše formulovaných žádoucích způsobů chování jako např. „respektuj ostatní“, „bud’ zodpovědný“, starej se o svou bezpečnost“ atd.*⁹

V současné době je důležité u žáků budovat podvědomí o rasismu a xenofobii jako o nežádoucích projevech lidského chování. V našich školách se žáci setkávají s odlišnými etniky, proto je u nich dobré budovat sociální chování. Tím, že u nich budujeme pomocí školního řádu žádoucí chování typu „respektuj ostatní“, můžeme tak předcházet nežádoucímu rasistickému nebo xenofobnímu chování. Tím, že žáci budou vyrůstat ve smíšených třídách, budou ostatní etnika chápat jako sami sebe.

---

⁸SOLFRONK, J. *Školní a řízení: anotace: školní řád, průzkum, vztah k řízení*. 1st ed. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006. P. 4 -5. ISBN 80-7372-054-X.

⁹SOLFRONK, J. *Školní a řízení: anotace: školní řád, průzkum, vztah k řízení*. 1st ed. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006. P. 4 -5. ISBN 80-7372-054-X.

Tím, že žákům vymezíme vhodné vzorce chování, budou jasně vědět, jak se mají chovat, za co budou oceňováni a za co bude následovat případný trest.

2. *Výuka žádoucích způsobů chování – vyučovat žáky tyto způsoby chování v reálných situacích. Získávají tímto způsobem zkušenosti, jak dělat věci správným způsobem.*¹⁰

Tím, že žáky budeme vyučovat v situacích, které běžně zažijí v dalším životě, budeme moci v nich budovat i asertivní chování, které pomáhá nejen při komunikaci mezi jednotlivými žáky, ale i při komunikaci s pedagogem. Nácvik vhodného chování taktéž svým způsobem může předcházet nekázní v hodině.

3. *Propagovat a uznávat způsoby správného chování – k dosažení tohoto pravidla je potřebné vytvořit určité strategie pozitivních iniciativ dospělých. Využívat interakce mezi dospělými a žákem k pozitivnímu iniciování dospělým, a to ve třídách i mimo ně.*¹¹

Pokud chceme, aby se žák choval adekvátně, aby přijímal normy a interiorizoval si je, je nutné, aby pedagog, rodič mu stály vzorem.

4. *Aktivně zpracovávat chyby v chování – pokud se žák chová nevhodně, je třeba jemu i ostatním jasně říct, že toto chování je špatné a nežádoucí. Žáci, učitelé i ostatní pracovníci by měli být předem dohodnuti na zásadách postupu v případě odhalení špatného chování.*¹²

V případě, pokud dojde k porušení normy, která je uznávaná, je nutné toto porušení řešit, a to u všech žáků stejně. Nelze dělat výjimky, neboť by se ostatní mohli cítit poškozeni, mohlo by to v nich následně vyvolávat

---

¹⁰SOLFRONK, J. *Školní a řízení: anotace: školní řád, průzkum, vztah k řízení*. 1st ed. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006. P. 4 -5. ISBN 80-7372-054-X.

¹¹SOLFRONK, J. *Školní a řízení: anotace: školní řád, průzkum, vztah k řízení*. 1st ed. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006. P. 4 -5. ISBN 80-7372-054-X.

¹²SOLFRONK, J. *Školní a řízení: anotace: školní řád, průzkum, vztah k řízení*. 1st ed. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006. P. 4 -5. ISBN 80-7372-054-X.

negativní způsoby chování. Žáci by mohli v hodině například schválně rušit nebo narušovat klidný běh hodiny. Je důležité, aby daný postup při řešení byl předem jasný, aby s ním žák byl seznámen a aby věděl, co mu hrozí. Pro dobré klima ve třídě je důležité, aby pedagog náznaky či přímo projevy nežádoucího chování nepřehlížel, ale řešil. Tímto řešením pak může částečně zamezit dalšímu negativnímu chování. Popřípadě ho korigovat. Žák sám pak bude vědět, že dané normy je nutné dodržovat, neboť jinak bude potrestán.

5. *Hodnotit a adaptovat kázeňskou politiku týmem – úspěšné školy sestavují jednoduchou strategii průběžného vyhodnocování a modifikování kázeňského systému školy. Na úrovni školy je to celkové zhodnocování školního klimatu, zpráv o kázeňských incidentech, školní docházce atd. Pokud se kázeňské problémy ve škole zvyšují, je potřeba přehodnotit funkčnost systému a způsobů jeho evaluace.*¹³

Pro úspěšné definování školního chování a jejího definování v školním řádě, je nutné, aby kázeňské prohršky byly sledování a následně i hodnocení ve školním popřípadě kázeňském řádu. Aby kázeňská politika školy byla efektivní, je nutné, aby se školní popřípadě kázeňský řád byl aktuální a propustný. Je důležité, aby byly do školního řádu zařazeny aktuální problémy, které zasahují do školního klimatu. Tím, že školní řád bude adaptabilní, má učitelský sbor volnou ruku pro vkládání nově vyskytujících se forem antisociálního chování. Výsledkem by mělo být to, že žáci budou mít vždy jasně definovaný trest za porušení normy. Tato aktuálnost a propustnost školního řádů může zabezpečovat předcházení nekázní.

6. *Podporovat pracovníky školy – systém celoškolské kázeňské politiky vyžaduje aktivní zaměstnance školy a průběžně podporuje její klíčové administrativní pracovníky.*

7. *Podporovat individuálního studenta – systém celoškolské kázeňské politiky je proces vytváření pozitivní kultury školy. Tato procedura však neznamená,*

---

¹³SOLFRONK, J. *Školní a řízení: anotace: školní řád, průzkum, vztah k řízení*. 1st ed. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006. P. 4 -5. ISBN 80-7372-054-X.

že není potřeba podporovat menší skupiny žáků nebo i jednotlivce, kteří potřebují speciální pomoc ve svých projevech chování.¹⁴

Zásady efektivní politiky kázně se snažil definovat i Gushee. Mezi jeho zásady patří:

1. *Informace – musí vycházet z přesných dat o chování žáků, musí být cílená na faktické problémy, které škola má.*
2. *Spoluúčast – všechny skupiny, kterých se týká, musí být zapojeny do tvorby pravidel:*
  - *žáci – musí se jim podřizovat*
  - *učitelé – musí podle nich pracovat*
  - *rodiče – musí podle nich se školou spolupracovat, musí podporovat své děti v dodržování vytvořených pravidel¹⁵*

Pro efektivní kázeňskou politiku školu je důležité, aby se na školních pravidlech, jinak řečeno normách, podíleli všichni, kteří spolupracují na výchovně – vzdělávacím procesu.

3. *Definice problému – definování problému je prvním krokem k jeho řešení, škola si nemůže myslet, že všichni považují za nežádoucí stejný typ chování.*
4. *Flexibilita – politika by měla připouštět různé situace, nikoli lpět na rigidních systémech trestů, měla by popisovat různé metody pro řešení různých problémů.*

---

¹⁴SOLFRONK, J. *Školní a řízení: anotace: školní řád, průzkum, vztah k řízení*. 1st ed. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006. P. 4 -5. ISBN 80-7372-054-X.

¹⁵SOLFRONK, J. *Školní a řízení: anotace: školní řád, průzkum, vztah k řízení*. 1st ed. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006. P. 5. ISBN 80-7372-054-X.

5. *Komunikace – žáci, rodiče a školní zaměstnanci by měli znát kázeňskou politiku školy nebo kodex chování studentů. Čitelná a dobře zpracovaná žákovská knížka je dobrý nástroj pro informování studentů.*
6. *Důsledné uplatňování – pokud by studenti (žáci) měli spolupracovat na pravidlech chování, pak musí věřit, že budou hodnocení spravedlivě.*¹⁶

Na závěr bych chtěla zmínit, že při vytváření některých školních řádů se uplatňuje autoritativní přístup, převažují v něm příkazy, malé zastoupení práv, například učitelova práva v něm nejsou téměř uváděna, ale opět záleží na konkrétních typech školních řádů a škol. V obecném pohledu to je však pravda. Není v něm zahrnuto vše potřebné, například školská samospráva. Zahrnuje chování – docházku – učebnice a majetek – zdraví – provoz školy – pravidla. U každého školního řádu je důležitá možnost korekce.

V neposlední řadě je důležitá i samotná celková formulace školního řádu. Jeho ustanovení musí být v souladu s Listinou základních práv a svobod a s Úmluvou o právech dítěte. V řádu některých škol se proto v úvodu nebo na konci objevuje formulace, že se škola zavazuje dodržovat Úmluvu o právech dítěte, popřípadě informovat žáky o zásadách a ustanoveních Úmluvy (Solfronk, 2006, s. 5).

4.1

Kázeňský list

Na školách, kde jsem prováděla pedagogický výzkum, jsem se setkala s dalším dokumentem, který napomáhal pedagogům s udržením kázně. Tento dokument vychází se školní řádu a z povinností, které jsou v něm uvedeny. Z povinností, které se týkají žáků. Zmiňovanému dokumentu se říká kázeňský list. Každý žák

---

¹⁶SOLFRONK, J. *Školní a řízení: anotace: školní řád, průzkum, vztah k řízení*. 1st ed. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2006. P. 5. ISBN 80-7372-054-X.

má svůj, který je založený v deskách třídy, které jsou většinou umístěny v hlavní sborovně školy. Do kázeňských listů se zapisují prohřešky žáků a jednotlivé prohřešky jsou bodově ohodnoceny. Za určitý počet bodu získávají žáci:

- Napomenutí třídního učitele
- Důtku třídního učitele
- Důtku ředitele školy
- Sníženou známku z chování

Pro představu uvádím přepis dvou kázeňských listů, a to:

4.1.1 Kázeňský list Základní školy v Rudníku

4.1.2 Kázeňský list Základní školy ve Špindlerově Mlýně

4.1.1

Kázeňský list Základní školy v Rudníku

- **1 BOD**

- zapomínání pomůcek
- nesplnění domácího úkolu
- vyrušování při vyučování
- hrubost (slovní, psaná)
- pozdní příchod
- chování ve školní jídelně a o přestávce
- neplnění služby
- nepořádek na pracovním místě
- ostatní porušení školního řádu

- **1/5 BOD(Ů)**

- zapomínání žákovské knížky (ohlášené 1 bod, neohlášené 5 bodů)

- **5 BODŮ**

- nedovolená manipulace s cizí věcí

- **10 BODŮ**

- odmítnutí plnit pokyn
- drzé chování k zaměstnanci
- lež
- ničení cizí věci, školního majetku

- **30 BODŮ**

- ohrožení zdraví
- podvod
- krádež
- projevy rasismu a xenofobie

- **50 BODŮ**

- hrubé, vulgární nebo jinak společensky nevhodné chování k zaměstnanci
- neomluvené hodiny
- poškození zdraví jiného občana

- **50 BODŮ A VÍC**

- šikanování, vydírání
- šíření toxických, omamných nebo psychotropních látek

4.1.2

Kázeňský list Základní školy ve Špindlerově Mlýně

- **1 BOD**

- zapomínání pomůcek
- nesplnění domácího úkolu
- chování ve školní jídelně a o přestávce

- **3 BODY**

- vyrušování při vyučování
- hrubost (slovní, psaná)

- **5 BODŮ**

- nedovolená manipulace s cizí věcí
- opakované neuposlechnutí o přestávce

- **10 BODŮ**

- odmítnutí plnit pokyn
- drzé chování k zaměstnanci
- lež
- ničení cizí věci, školního majetku

- **30 BODŮ**

- ohrožení zdraví
- podvod
- krádež

- projevy rasismu a xenofobie

- **50 BODŮ A VÍC**

- šikanování, vydírání

- šíření toxických, omamných nebo psychotropních látek

Jak mi bylo řečeno na Základní škole ve Špindlerově Mlýně, při vytváření kázeňského listu vycházeli z kázeňského listu ze Základní školy v Rudníku.

Museli však pozměnit výčet prohřešků vůči školnímu řádu a pozměnili si o bodové ohodnocení. Neboť kázeňské listy jsou ovlivňované projevy nežádoucího chování dané školy. To, co se vyskytuje na jedné škole, nemusí se objevovat na škole druhé, a proto k dané modifikaci muselo dojít.

To, co listy spojuje, jsou kázeňská opatření a přesvědčení, že tyto listy napomáhají k udržení kázně nejen ve třídě, ale i na škole. Pro celistvost níže uvádím použitá kázeňská opatření:

- 15 bodů napomenutí třídního učitele
- 30 bodů důtka třídního učitele
- 50 bodů ředitelská důtka

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1.

Charakteristika výzkumného problému, cíl výzkumu

V současné době, vlivem upadající morálky ve společnosti, musí pedagogové základních škol čím dál častěji řešit kázeňské prohřešky svých žáků.

Snad každý pedagog, který nastoupí do učitelského povolání, se setkává s projevy nekázně. Leckdy dochází i k tomu, že nemají oporu v rodičích, kteří by jim měli pomáhat umravňovat své vlastní dítě. Místy se najdou i rodiče, kteří nejsou pro své děti dobrým vzorem. Ne nadarmo je dokázané, že děti přejímají základní vzorce společenského chování právě od rodičů, neboť primární socializace probíhá právě v rodinném prostředí. Na druhou stranu existují i rodiče, kteří jsou pro své děti dobrým vzorem, kteří udržují chování svých dětí v normálu.

Nenajde se učitel, který by neztrácel část své hodiny uklidňováním žáků. Ve výzkumné části mě zajímalo, co si vlastně zkušený pedagogové představují pod neukázněným chováním. Zajímalo mě, zda se odpovědi u výzkumného vzorku budou shodovat, nebo zda bude interpretace neukázněného chování zcela odlišná.

Pokud pedagog musí korigovat chování žáků při výuce, musí ovládat jisté techniky (prostředky), které mu pomáhají nechtěné projevy chování utlumit. Jaké však techniky používají učitelé přímo v praxi?

Z teoretické části jsem vytvořila několik dílčích výzkumných problémů, na které jsem hledala odpovědi u učitelů na druhém stupni základních škol. Vytvořila jsem celkem čtyři oblasti, které se týkají kázně, které byly předmětem mého zkoumání:

1. Jak učitelé interpretují neukázněné chování?
2. Jaké jsou příčiny nekázně?
3. Jaké projevy nekázně byly aktuální ve školním roce 2010/2011?
4. Jaké prostředky používají učitelé ke korekci nekázně při vyučování?

Cílem výzkumu tedy bylo získat odpovědi na výše uvedené otázky.

2.

Výzkumný soubor

Ke spolupráci na mém výzkumu jsem vyzvala pedagogy ze základních škol, kteří vyučují na druhém stupni. Vyučující pocházeli ze Základních škol v Trutnově, ze Základní školy v Rudníku, ze Základních škol ve Vrchlabí a ze Základní školy v Liberci.

U většiny otázek se učitelé shodovali, avšak u páté a šesté otázky docházelo k mírným odlišnostem.

3.

Použitá metoda

Pro svůj výzkum jsem zvolila metodu dotazníku. Dotazník vyplňovalo celkem padesát učitelů, kteří vyučují na druhém stupni základních škol. Jako zdroj inspirace pro vytvoření otázek mi posloužila odborná literatura, jejímž autorem je Stanislav Bendl (Bendl, 2001, s. 143 – 207), který se podobnými výzkumnými problémy zabýval přede mnou.

Můj dotazník se skládal z šesti otázek, které se týkaly kázeňského chování žáků na druhém stupni základních škol ve školním roce 2010/2011. Tudíž jsem se snažila zjistit aktuální stav dané problematiky.

Učitelé odpovídali na to, co si představují pod pojmem neukázněné chování, jak často se s ním setkávají, jaké jsou jeho příčiny, projevy a jaké prostředky využívají ke zvládnutí neukázněného chování. Možnost pro vyjádření svého názoru bylo následující:

- V první otázce měli k dispozici následující škálu:
- *souhlasím – spíše souhlasím – nedokážu posoudit – spíše nesouhlasím – nesouhlasím*
- V druhé otázce měli učitelé vybrat jednu z nabízených variant:
- *často – poměrně často – někdy – zřídka – nikdy*

- Ve třetí otázce pedagogové sestavovali žebříček příčin neukázněného chování, a to od 1 do 13 (nejméně důležitá příčina)
- Ve čtvrté, páté a šesté otázce měli učitelé k dispozici následující škálu k vyjádření svého postoje:
- *často – poměrně často – někdy – zřídka – velmi zřídka – nikdy*

4.

Interpretace získaných údajů

4.1

Analýza získaných dat

Jak již bylo řečeno, dotazník se skládal celkem z šesti na sebe navazujících otázek.

První otázka byla zaměřená na samotnou interpretaci neukázněného chování. Cílem bylo zjistit, co si vyučující pod tímto souslovím představují a z čeho všeho se neukázněné chování skládá. Každý učitel měl možnost vyjádřit svůj názor na škále od souhlasím po nesouhlasím, a to u každého uvedeného příkladu.

Otázka číslo 1:

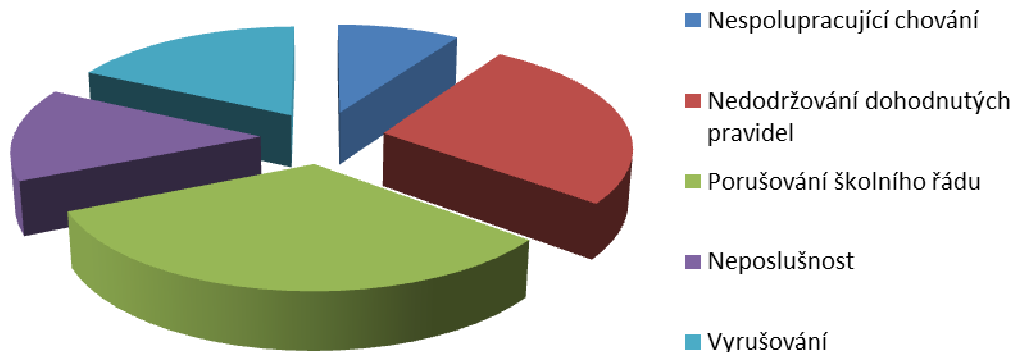
Co rozumíte pod pojmem neukázněné chování?

	<i>Souhlasím</i>	<i>Spíše souhlasím</i>	<i>Nedokážu posoudit</i>	<i>Spíše nesouhlasím</i>	<i>nesouhlasím</i>
<i>Nespolupracující chování</i>	22%	34%	18%	14%	12%
<i>Nedodržování dohodnutých norem</i>	64%	32%	0%	4%	0%
<i>Porušování školního řádu</i>	78%	18%	2%	12%	0%
<i>Neposlušnost</i>	34%	32%	16%	14%	4%
<i>Vyrušování</i>	42%	42%	12%	6%	2%

Grafické znázornění odpovědí:

- a) U odpovědi **souhlasím**, získala nejvíce hlasů varianta **porušování školního řádu**, za kterou se zařadilo **nedodržování dohodnutých pravidel**, **vyrušování**, **neposlušnost** a na posledním místě se umístilo **nespolupracující chování**.

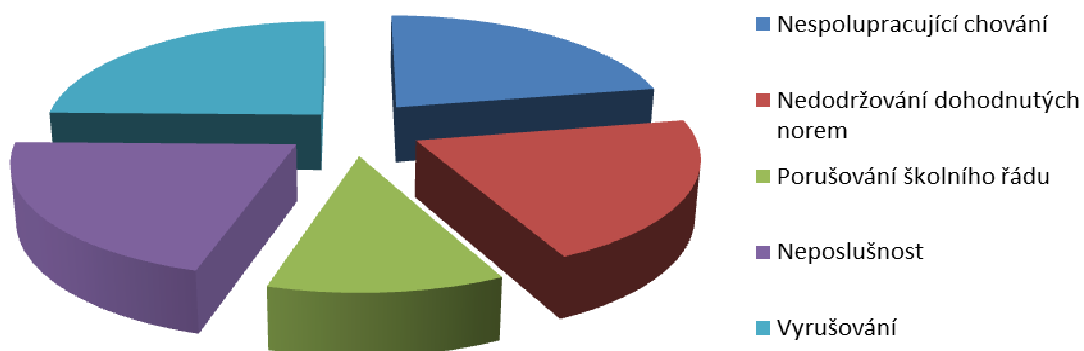
Znázornění procent u odpovědi - souhlasím.

Graf číslo jedna zobrazuje nejpočetnější odpovědi, které charakterizují variantu – souhlasím.

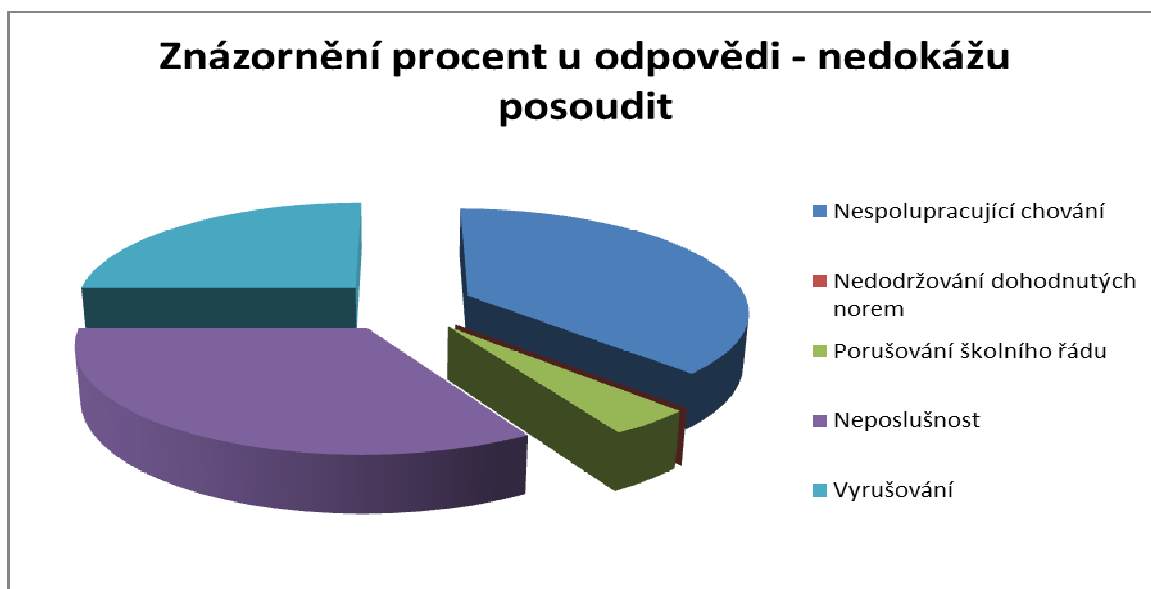
- b) U odpovědi **spíše souhlasím**, získalo nejvíce bodů **vyrušování**, za ním bylo **nespolupracující chování**, stejný počet získala **neposlušnost** s **nedodržováním dohodnutých pravidel** a na posledním místě se umístilo **porušování školního řádu**.

Znázornění procent u odpovědi - spíše souhlasím

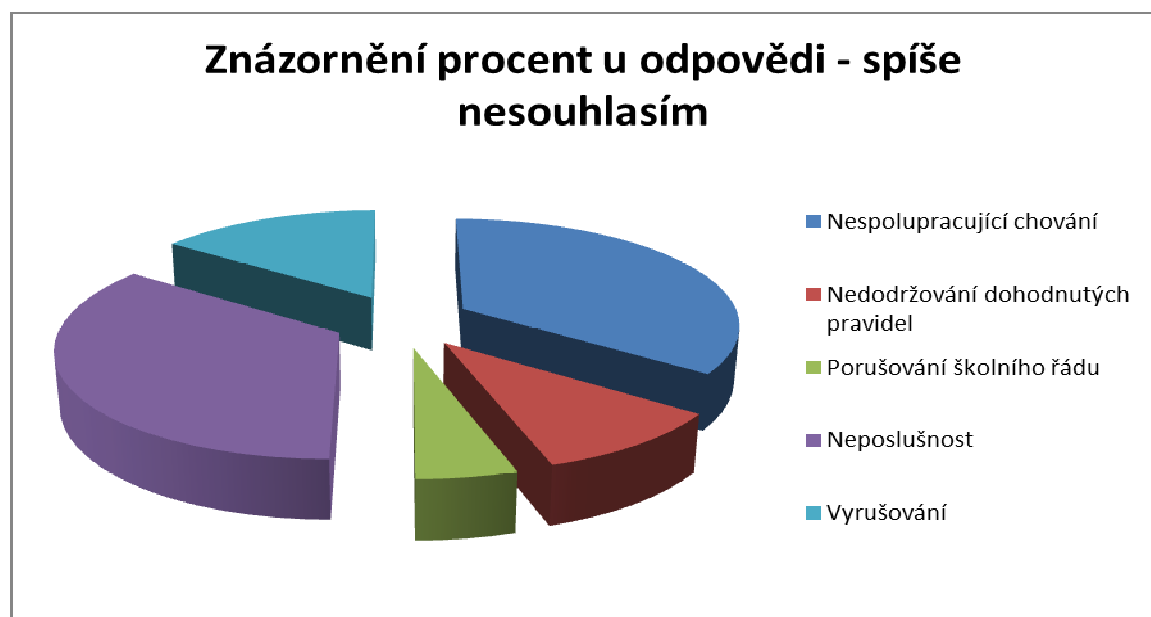
Graf číslo dvě zobrazuje nejpočetnější odpovědi, které charakterizují variantu – spíše souhlasím.

- c) U odpovědi **nedokážu posoudit**, získalo nejvíce hlasů **nespolupracující chování**, za ním se umístila **neposlušnost**, **vyrušování** a pouze s jedním hlasem **porušování školního řádu**. Nedodržování pravidel nezískalo ani jeden hlas.

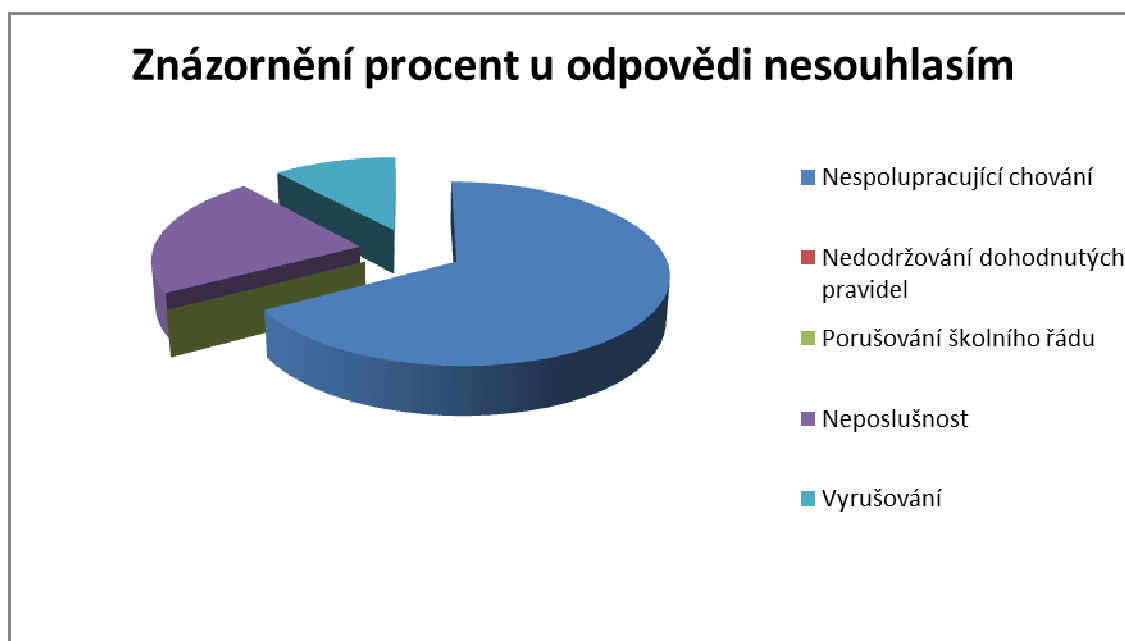
Graf číslo tři zobrazuje nejpočetnější odpovědi, které charakterizují variantu – nedokážu posoudit

- d) U odpovědi **spíše nesouhlasím**, získalo nejvíce **bodů nespolutpracující chování** a stejnou hodnotu měla i **neposlušnost**, za nimi se umístilo **vyrušování**, **nedodržování dohodnutých pravidel** a jedním hlasem **porušování školního řádu**.

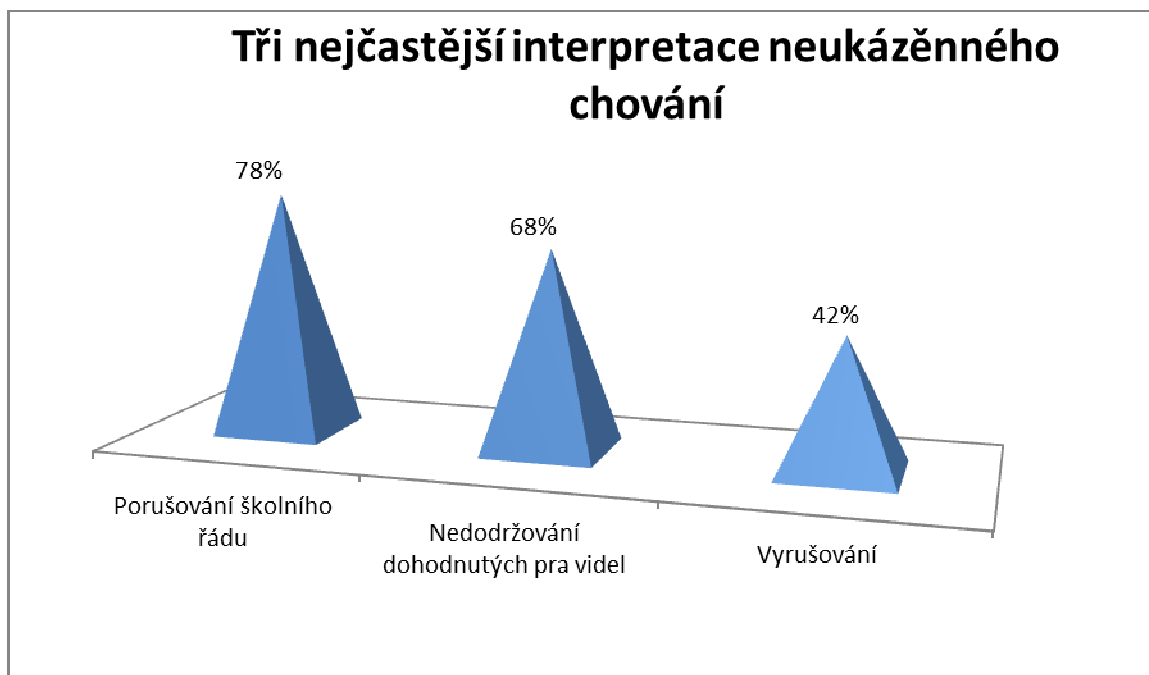
Graf číslo čtyři zobrazuje nejpočetnější odpovědi, které charakterizují variantu – spíše nesouhlasím.

- e) U odpovědi **nesouhlasím**, získalo nejvíce hlasů **nespolupracující chování**, za ním se umístila **neposlušnost a vyrušování**. Nedodržování dohodnutých pravidel a porušování školního řádu zůstalo bez hlasů.

Graf číslo pět zobrazuje nejpočetnější odpovědi, které charakterizují variantu – nesouhlasím.

Ze získaných dat je možné vyvodit závěr, že pod pojmem neukázněné chování pedagogové nejčastěji rozumí porušování školního řádu, nedodržování dohodnutých pravidel s celkovým a vyrušování. Tyto tři varianty odpovědí na zadanou otázku získalo nejvíce hlasů, a proto je možné říci, že pojem, na který jsem hledala odpověď, zahrnuje tři výše uvedené charakteristiky.

Graf číslo šest zobrazuje tři nejpočetnější odpovědi, které charakterizují neukázněné chování.

Druhá otázka v dotazníku navázala na otázku předcházející, která se zabývala definicí neukázněného chování.

Cílem otázky bylo zjistit, jak často se učitelé potýkají s nežádoucími projevy nekázně. Z nabízených variant odpovědí, mohli označit pouze jednu.

Na výběr měli variantu od často po nikdy.

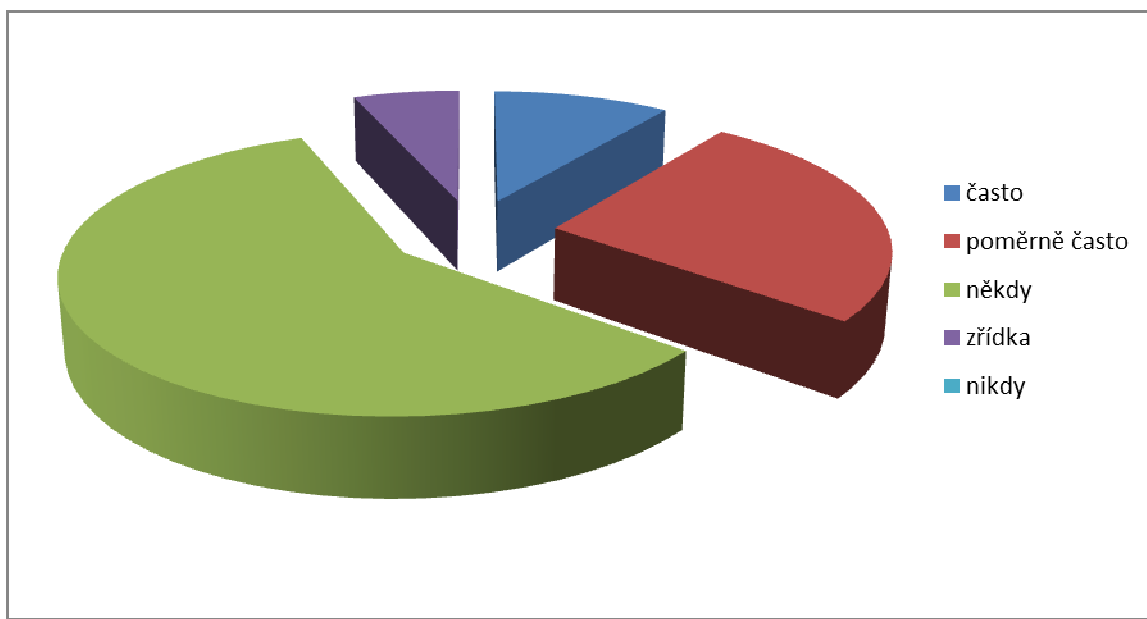
2. otázka

Jak často se setkáváte s nekázní v hodině?

Často	10%
Poměrně často	26%
Někdy	58%
Zřídka	6%
Nikdy	0%

Při vyhodnocování otázky jsem se dozvěděla, že **více jak polovina učitelů musí někdy řešit neukázněné chování**, přesněji tuto variantu odpovědi zaškrtno 58% pedagogů, 26% vyučujících řeší nekázeň poměrně často, zřídka si vybralo pouze 6% vyučujících a zarážející je, že z celkového počtu 50 dotázaných neoznačil nikdo možnou odpověď, že se s nekázní nikdy nesetkali, že ji nemusili nikdy řešit. Často musí řešit nekázeň pouze 10% vyučujících.

Graf číslo sedm zobrazuje četnost řešení nekázně vyučujícím.

Třetí otázkou jsem se snažila zjistit, jaké jsou hlavní příčiny nekázně. Učitelé měli ze třinácti nabízených variant odpovědí sestavit žebříček, a to od podstatné příčiny nekázně po nejméně důležitou příčinu nekázně. K dispozici měli číselnou škálu od 1 – 13.

3. otázka

V čem spočívají, podle, Vás, hlavní příčiny nekázně žáků Vaší školy?

Nedostatečně připravené vyučovací hodiny	4
Učitelé (osobnost učitele, jeho vystupování)	5
Nedostatky v rodinné výchově	1
Odchody lepších žáků ze školy	6

Žáci (přípravenost na vyučování, charakterové vlastnosti, ochota učit se...)	2
Vedení školy	10
Typ školy (sídlištní, sportovní, výběrová)	7
Typ předmětu (výchovy x odborné předměty)	8
Technické podmínky (nedostatečně vybavení)	12
Učivo	9
Nejednotné působení školy a rodičů	3
Nejednotné působení učitelského sboru	11
Jiné (doplňte)	13

Graf číslo osm zobrazuje žebříček hlavních příčin nekázně.

Podle toho, jak pedagogové zodpověděli tuto otázku, je možné vydedukovat to, že za **tři hlavní příčiny nekázně považují rodinnou výchovu, žáky a nejednotné působení učitelského sboru.**

Ve čtvrté otázce jsem se zabývala kázeňskými přestupky, které se běžně vyskytují na základních školách. Otázka byla položena tak, aby se odpovědi týkaly celého školního roku 2010/2011.

Každý pedagog měl zaškrtnout u odpovědi možnost od často po nikdy.

4. otázka

Které závažné kázeňské přestupky se vyskytly na Vaší škole během školního roku 2010/2011?

	Často	Poměrně často	Někdy	Zřídka	Velmi zřídka	Nikdy
Prodej drog na pozemku školy	0%	0%	0%	18%	6%	76%
Účast ve výuce pod vlivem drog nebo alkoholu	0%	0%	0%	0%	6%	94%
Krádeže	8%	8%	4%	22%	18%	40%
Agresivní chování ke spolužákům	24%	36%	30%	10%	0%	0%
Šikana	14%	12%	20%	4%	40%	10%
Drzost	40%	26%	14%	12%	8%	0%
Vandalismus	0%	0%	0%	34%	50%	16%
Vulgárnost	20%	22%	18%	24%	14%	2%
Záškoláctví	8%	24%	30%	34%	12%	2%
Hazardní hry	0%	0%	0%	0%	10%	90%
Rvačky	22%	42%	20%	6%	8%	2%
Fyzické napadání učitelů	0%	0%	0%	2%	2%	96%
Slovní napadání učitelů	0%	0%	14%	20%	30%	36%
Kouření v prostorách školy	0%	0%	2%	32%	26%	40%
Pozdní příchody do výuky	18%	24%	42%	16%	0%	0%
Neukázněné chování o přestávce/ve školní jídelně	32%	28%	20%	18%	2%	0%
Hvízdání	0%	0%	10%	24%	26%	40%

Hlavním cílem této otázky bylo zjistit, jaké závažné projevy nekázně se na školách vyskytovaly během roku 2010/2011. Pokud se podíváme na výsledky, které jsou uvedené výše, je možné odvodit, že mezi nejčastější kázeňské prohřešky závažného charakteru patří: agresivní chování ke spolužákům, drzost, záškoláctví, rvačky pozdní příchody do výuky, neukázněné chování o přestávce/ve školní jídelně.

Na druhou stranu je nutné uvést, že některé závažné prohřešky se na školách, kde jsem prováděla výzkum, objevovaly minimálně. Mezi tyto prohřešky, podle

výsledků, patří účast ve výuce pod vlivem drog nebo alkoholu, fyzické napadání učitelů a hazardní hry.

Pátá otázka byla zaměřená na aktuálně se vyskytující projevy nekázně přímo v hodině.

5. otázka:

Které kázeňské přestupky během vyučování se vyskytly na Vaší škole během školního roku 2010/2011.

Při vyhodnocování projevů nekázně přímo ve vyučování se pedagogové velmi často shodovali. Z výsledků můžeme odvodit to, že každý pedagog se během své praxe setkává při vyučování s nějakým typem nekázně. Můj výzkumný vzorek se vyjádřil následovně:

	Často	Poměrně často	Někdy	Zřídka	Velmi zřídka	Nikdy
Pozdní příchod do hodiny	18%	24%	42%	16%	0%	0%
Vykřikování, rušení v hodině	36%	44%	18%	2%	0%	0%
Kreslení po lavici a jiné poškozování vybavení třídy či pomůcek	0%	0%	30%	32%	20%	18%
Nešetrné zacházení s učebnicí	0%	24%	30%	26%	18%	2%
Neplnění DÚ a dalších povinností	56%	36%	8%	0%	0%	0%
Nenošení pomůcek, zapomínání	40%	38%	20%	2%	0%	0%
Hraní her na mobilním telefonu, sms	0%	2%	34%	26%	20%	18%
Nerušivé formy nekázně, nepozornost při výuce	14%	46%	36%	4%	0%	0%
Odmítání účasti na výukových činnostech a úkolech	0%	0%	14%	22%	40%	24%

Neodevzdání písemného testu	0%	0%	4%	4%	6%	43%
Odbývání zápisů v sešitech	26%	34%	16%	24%	0%	0%
Vysmívání se spolužákům	0%	0%	62%	22%	16%	0%
Opakující se projevy lenosti	0%	10%	30%	34%	20%	6%

Mezi nejčastěji řešené kázeňské přestupky během vyučování, podle výsledků, které jsou uvedené výše, patří pozdní příchod do hodiny, vykřikování, rušení v hodině, nešetrné zacházení s učebnicí, neplnění domácích úkolů a dalších povinností, nenošení pomůcek, zapomínání a nerušivé formy nekázně, nepozornost při výuce.

U šesté otázky jsem se zaměřila na prostředky, které učitelé využívají při zvládnutí nekázně. Cílem bylo zjistit, které kázeňské prostředky využívají nejčastěji. Na druhou stranu jsem chtěla zjistit i to, které z uvedených variant učitelé nevyužívají vůbec, které by do variant odpovědí nemuseli být zařazeny vůbec.

6. otázka:

Které kázeňské prostředky jste použil(a) ve školním roce 2011/2012?

Hlavním cílem otázky bylo zjistit, které kázeňské prostředky využili zkušení pedagogové během vyučování nejčastěji.

	<i>Často</i>	<i>Poměrně často</i>	<i>zřídka</i>	<i>Velmi zřídka</i>	<i>Nikdy</i>
Využívání fyzické blízkosti	66%	30%	6%	0%	0%
Změna v tónu hlasu	60%	36%	4%	0%	0%
Žák, který zlobí, musí pokračovat ve výkladu	0%	0%	40%	24%	36%
Dialog (pohovor mezi U-Ž-R)	0%	0%	4%	62%	34%
Písemný trest	0%	34%	26%	22%	18%
Důslednost	50%	24%	12%	8%	6%
Ponechání žáka po škole	0%	2%	28%	10%	60%

Vynadání	36%	40%	20%	4%	0%
Domluva	38%	22%	30%	10%	0%
Pohovor s Ž, rozebrání situace	10%	18%	42%	24%	0%
Vyřazení ze společné přitažlivé činnosti	4%	10%	8%	78%	0%
Hromadný trest	8%	38%	34%	18%	2%
Zadání písemných neohlášených testů	6%	32%	50%	12%	0%
Zkoušení za trest	0%	0%	36%	40%	24%
Pohlavek	0%	2%	4%	0%	47%
Zápis do kázeňského sešitu/listu	0%	24%	56%	20%	0%
Poslání za dveře	0%	0%	10%	8%	82%
Pohovor s rodiči	34%	40%	24%	2%	0%
Přesazení	62%	30%	8%	0%	0%

K nejčastějším prostředkům, které učitelé používají, podle odpovědí dotázaných, patří využívání fyzické blízkosti, změna v tónu hlasu, domluva, pohovor s rodiči, přesazení.

4.2

Shrnutí a využití v praxi

Výzkum odhalil, co si vyučující představují pod pojmem neukázněné chování, jak často se s ním musí vyrovnávat a jaké jsou jeho nejčastější projevy. Projevy jsem rozdělila do dvou okruhů, a to na závažné projevy neukázněného chování a na kázeňské přestupky lehčího charakteru, se kterými se musí učitelé během vyučování potýkat.

Budoucí učitelé se z výzkumu mohou dozvědět, **jaké jsou nejčastější projevy nekázně**. Na které typy se mají do budoucna připravit tak, aby je případná nekázeň neodradila od učitelské profese.

V neposlední řadě může provedený výzkum učitelům poradit, **jaké techniky (prostředky) využívají** zkušení pedagogové ke zvládnutí nežádoucího chování.

V e školní praxi tak budou moci využívat ty, které doposud na žáky zabírají, se kterými se běžně u svých kolegů budou setkávat.

Na základě výzkumného šetření můžeme konstatovat to, že každý pedagog se během své praxe setkává s nekázní, ať už jde o projevy závažné nebo lehčího charakteru a právě tato diplomová práce jim bude moci pomoci při jejich pedagogické činnosti.

5.

Závěr

Diplomová práce je zaměřena na problematiku kázně na druhém stupni základní školy. Mým záměrem bylo pokusit se o průřez touto problematikou. Jejím cílem bylo zjistit příčiny nekázně, projevy a nastínit důsledky neukázněného chování. Také jsem se nastínila i to, jaké prostředky vyučující používají ke zvládnutí nekázně.

Teoretickou část jsem rozdělila do čtyř kapitol. Jelikož jsem se zabývala kázní u žáků základních škol, tak jsem se v první kapitole věnovala samotné škole, kterou jsem se pokusila stručně definovat a zmínit funkce, které tato vzdělávací instituce plní.

Druhou kapitolou jsem navázala na kapitolu předchozí, a proto jsem se zabývala definováním pojmů kázně a nekázně. U kázně jsem se zabývala tím, jak lze samotný pojem interpretovat a jak ho interpretovali autoři odborných publikací, neopomenula jsem věnovat podkapitolu, která se zabývala kázní ve třídě a také jsem neopomenula zmínit techniky, které učitelé využívají k udržení kázně při vyučování.

Potom, co jsem definovala kázeň, zaměřila jsem se na interpretaci nekázně, do podkapitol jsem začlenila okruhy, které s ní přímo souvisí. Zaměřila jsem se na její faktory, příčiny, projevy, prostředky, které učitelé využívají ke zvládnutí neukázněného chování při vyučování, a také jsem stručně sepsala možné důsledky tohoto nežádoucího chování.

Předposlední kapitola teoretické části diplomové práce se zabývala školním klimatem, neboť právě klima školy a klima třídy ovlivňuje samotnou kázeň. Zabývala jsem se žáky, učiteli a rodiči, kteří hrají při vytváření dobrého klimatu důležitou roli, a proto je bylo možné pojmenovat jako faktory, které se přímo podílejí na jeho utváření. Na závěr jsem shrnula determinanty, které s ním úzce souvisí.

Poslední kapitolu jsem věnovala školnímu řádu, neboť právě v něm jsou sepsány práva a povinnosti žáků základních škol a právě o něj se mohou pedagogové opřít, když s žákem řeší jeho porušování. Do této kapitoly jsem zařadila oddíl, který se týkal používání kázeňských listů a **s laskavým svolením ředitelů škol** jsem použila i přepis aktuálního bodového hodnocení u jednotlivých přestupků, které lze chápat jako kázeňské přestupky.

V teoretické části jsem se snažila zodpovědět šest základních otázek, které přímo souvisí se zadáním diplomové práce. Snažila jsem se zjistit, co si učitelé představují pod pojmem neukázněného chování, jak často se s ním setkávají, jaké jsou, podle jejich názoru, jeho nejčastější příčiny, které závažné kázeňské přestupky závažného a lehčího charakteru museli učitelé řešit ve školním roce 2010/2011 a zároveň jsem pomocí dotazníku zjistila, jaké prostředky používají k řešení nekázně při vyučování.

Z výzkumného šetření lze odvodit, že každý pedagog se setkává s nekázní. Dále jsem ze získaných odpovědí zjistila, se kterými projevy nekázně se musí učitelé aktuálně vyrovnávat, které projevy musí během vyučování běžně řešit.

Na základě odpovědí, jsem došla k závěru, že mezi tyto závažné projevy nekázně patří agresivní chování ke spolužákům, drzost, záškoláctví, rvačky pozdní příchody do výuky, neukázněné chování o přestávce/ve školní jídelně a během vyučování se nejčastěji střetávají pozdními příchody do hodiny, vykřikováním, rušením v hodině, nešetrným zacházením s učebnicí, neplněním domácích úkolů, nenošením pomůcek, zapomínáním, nepozorností při výuce.

V poslední otázce jsem udělala soupis prostředků, které učitelé – kolegové používají k udržení kázně nebo k jejímu řešení. Mezi nejčastěji používané prostředky patří využívání fyzické blízkosti, změna v tónu hlasu, domluva, pohovor s rodiči, přesazení.

Teoretická část může budoucím učitelům posloužit jako zdroj informací týkajících se problematiky kázně – nekázně.

V praktické části si kolegové mohou najít to, se kterými projevy nekázně se budou aktuálně střetávat ve školní praxi a které kázeňské prostředky využívají zkušení učitelé k jejich řešení. V konečném důsledku by měla diplomová práce posloužit

k tomu, aby se budoucí učitelé na své povolání dívali reálně a aby si příliš neidealizovali školní prostředí, neboť jak z šetření bylo zřejmé, každý pedagog se během svého zaměstnání střetává s nekázní a střetávat se s ní i bude.

6.

Seznam použité literatury

BENDL, S. *Kázeň ve škole: metody a strategie*. 1st ed. Praha 6: ISV, 2001. 267 p. ISBN 80-85866-80-3.

BENDL, S. *Školní kázeň v teorii a praxi*. 1st ed. Praha: Triton, 2011. 208 p. ISBN 978-80-7387-2.

BENDL, S. Jak předcházet nekázní. 1. vyd., Praha: ISV, 2004. ISBN 80-86642-14-3

BENDL, Stanislav. Příčiny školní nekázně. *Moderní vyučování*. 2001, roč. 7, č. 5, s. 12-13. ISSN 1211-6858.

CANGELOSI, J. S. *Strategie řízení třídy*. 1st ed. Praha 8: Portál, 1994. 290 p. ISBN 80-7178-014-6.

ČAPEK, Robert. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha : Grada, 2008. 160 s. ISBN 978-80-247-1718-0.

GRECMANOVÁ, H. *Klima školy*. 1st ed. Olomouc: Hanex, 2008. 209 p. ISBN 978-80-7409-010-3.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. 267 s. ISBN 978 – 80- 247-1369

JUDASOVÁ, Květa. Kontakty učitele s rodiči. *Moderní vyučování*. 1997, roč. 3, č. 4, s. 4-6. ISSN 1211-6858.

KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. 2nd ed. Praha: Portál, 2004. 154 p. ISBN 80-7178-965-8.

SOLFRONK, J. *Školní řády a řízení: anotace: školní řád, průzkum, vztah k řízení*.

1st ed. Liberec: TUL, 2006. 42 p. ISBN 80-7372-054-X.

STŘELEČ, S. *Kázeň a ukázněnost jako společenské a pedagogické jevy*. Brno: Paido, 1998. Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I. ISBN 80-85931-61-3.

STŘELEČ, S. *Školní řády a řízení: anotace: školní řád, průzkum, vztah k řízení*. 1st ed. Liberec: TUL, 2006. 42 p. ISBN 80-7372-054-X.

ONDRÁČEK, P. *Františku, přestaň konečně zlobit, nebo....* Praha 6: ISV, 2003. 170 p. ISBN 80 - 86642-18-6.

PETTY, G. *Moderní vyučování*. 5th ed. Praha: Portál, 2008. 380 p. ISBN 978-80-7367-427-4.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4th ed. Praha: Portál, 2008. 322 p. ISBN 978-80-7367-416-8.

ROTTEROVÁ, B. *Kázeň a problematika jejího utváření*. Praha: Univerzita Karlova, 1973. 150 s.

Staronový problém - kázeň ve škole. *Děti a my*. 1998, roč. 28, č. 1, s. 21. ISSN 0323-1789

UHER, J. *Problém kázně*. Praha: Dědictví Komenského, 1924. 218 p. Časové otázky a rozpravy pedagogické, 28.

VOJTOVÁ, Věra. Kázeňská politika školy. *Komenský : časopis pro učitele základní školy*. 2004/2005, roč. 129, č. 3, s. 3-7. ISSN 0323-0449.

7.

Dotazník:

7.

Dotazník

1. Co rozumíte pod pojmem neukázněné chování?

	<i>Souhlasím</i>	<i>Spíše souhlasím</i>	<i>Nedokážu posoudit</i>	<i>Spíše nesouhlasím</i>	<i>Nesouhlasím</i>
Nespolupracující chování					
Nedodržování dohodnutých pravidel					
Porušování školního řádu					
Neposlušnost					
Vyrušování					

2. Jak často se setkáváte s nekázní ve třídě?

Často	
Poměrně často	
Někdy	
Zřídka	
Nikdy	

3. V čem spočívají, podle Vás, hlavní příčiny nekázně žáků Vaší školy?

- Prosím, očísľujte pořadí všech možností, a to od 1 do 13.

Nedostatečně připravené vyučovací hodiny	
Učitelé (osobnost učitele, jeho vystupování...)	
Nedostatky v rodinné výchově	
Odchody lepších žáků ze školy	
Žáci	
Vedení školy	
Typ školy (sídlišťní, sportovní, výběrová)	
Typ předmětu (výchovy x odborné předměty)	
Technické podmínky (nedostatečné vybavení)	
Učivo (příliš náročné)	
Nejednotné působení školy a rodičů	
Nejednotné působení učitelského sboru	
Jiné (doplňte)	

4. Které závažné kázeňské přestupky se vyskytly na Vaší škole během školního roku 2010/2011.

	Často	Poměrně často	Někdy	Zřídka	Velmi zřídka	Nikdy
Prodej drog na pozemku školy						
Účast ve výuce pod vlivem drog nebo alkoholu						
Krádeže						
Agresivní chování ke spolužákům						
Šikana						
Drzost						
Vandalismus						
Vulgárnost						
Záškoláctví						
Hazardní hry						
Rvačky						
Fyzické napadání učitelů						
Slovní napadání učitelů						
Kouření v prostorách školy						
Pozdní příchody do výuky						
Neukázněné chování o přestávce/ve školní jídelně						
Hvízdání						
Jiné (doplňte)						
Žádné (Ve škole se během sledovaného období nevyskytly žádné závažné kázeňské přestupky.)						

5. Které kázeňské přestupky během vyučování se vyskytly na Vaší škole během školního roku 2010/2011.

	Často	Poměrně často	Někdy	Zřídka	Velmi zřídka	Nikdy
Pozdní příchod do hodiny						
Vykřikování, rušení v hodině						
Kreslení po lavici a jiné poškozování vybavení třídy či pomůcek						
Nešetrné zacházení s učebnicí						

Neplnění DÚ a dalších povinností						
Nenošení pomůcek, zapomínání						
Hraní her na mobilním telefonu, sms						
Nerušivé formy nekázně, nepozornost při výuce						
Odmítání účasti na výukových činnostech a úkolech						
Neodevzdání písemného testu						
Odbývání zápisů v sešitech						
Vysmívání se spolužákům						
Opakující se projevy lenosti						
Jiné (vypište)						

6. Které kázeňské prostředky jste použil(a) ve školním roce 2011/2012.

	<i>Často</i>	<i>Poměrně často</i>	<i>zřídka</i>	<i>Velmi zřídka</i>	<i>Nikdy</i>
Využívání fyzické blízkosti					
Změna v tónu hlasu					
Žák, který zlobí, musí pokračovat ve výkladu					
Trialog (pohovor mezi U-Ž-R)					
Písemný trest					
Důslednost					
Ponechání žáka po škole					
Vynadání					
Domluva					
Pohovor s Ž, rozebrání situace					
Vyřazení ze společné přitažlivé činnosti					
Hromadný trest					
Zadání písemných neohlášených testů					
Zkoušení za trest					
Pohlavek					
Zápis do kázeňského sešitu/listu					
Poslání za dveře					
Pohovor s rodiči					

Přesazení					
Prosím, dopište další prostředky, které běžně používáte.					